

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

на тему

**ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ
У РАМКАХ ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД»**

Виконала: студентка II курсу
Групи ФЛ-23-1з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041
Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Коломоєць Тетяна Олександрівна

Керівник: д.пед. н., к.філол. н., проф. Павленко О.О.

Рецензент: к.філол.н., доц. Яшкіна В.В.

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри

_____ Т.В. Чухно

Дніпро-2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин

Кафедра іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германська мови та літератури

(переклад включно), перша англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

Коломоєць Тетяни Олександрівни

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра: Професійна іншомовна підготовка студентів-правників у рамках вибіркової дисципліни «Юридичний переклад»

Керівник кваліфікаційної роботи д.пед. н., к.філол. н., проф. Павленко Олена Олександрівна

затверджені наказом УМФ від « __ » _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи _____ 20__ року.

3. Вихідні данні до кваліфікаційної роботи: нормативно-правові акти, акти локальної нормотворчості ЗВО, наукові тематичні різногалузеві праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, освітні практики вітчизняних та зарубіжних правничих шкіл.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати нормативний аспект формування іншомовної професійної підготовки студентів-правників; з'ясувати специфіку її доктринального виміру у розрізі «базових блокових напрямків», обґрунтування доцільності комплексного, міжгалузевого дослідження її феномену; проаналізувати відповідні освітні практики вітчизняних правничих шкіл, із виокремленням позитивних прикладів; обґрунтувати доцільність використання дисципліни «Юридичний переклад» (як дисципліни вільного вибору) в освітньому процесі правничих шкіл, із з'ясуванням особливості її змісту, кадрової моделі забезпечення, методичного (технологічного) супроводу, сформулювати рекомендації щодо використання її ресурсу в сучасних умовах кадрового запиту держави і суспільства на правників-перекладачів.

5. Консультант розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	Підпис, дата
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Павленко О.О., д.пед. н., к.філол. н., проф.	06.09.2024	06.09.2024
Розділ 1	Павленко О.О., д.пед. н., к.філол. н., проф.	02.10.2024	02.10.2024
Розділ 2	Павленко О.О., д.пед. н., к.філол. н., проф.	01.11.2024	01.11.2024
Висновки	Павленко О.О., д.пед. н., к.філол. н., проф.	02.12.2024	02.12.2024

6. Дата видачі завдання 06.09.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових, нормативних джерел з теми дослідження та їх аналіз	травень-червень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень-серпень 2024	виконано
3.	Написання вступу	вересень 2024	виконано
4.	Написання першого розділу	жовтень 2024	виконано
5.	Написання другого розділу	листопад 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	грудень 2024	виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2025	виконано
8.	Захист	січень 2025	виконано

Магістрант _____

Т.О. Коломоєць

Керівник роботи _____

О.О. Павленко

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота – 87 стор., 67 джерел.

Об'єкт дослідження: процес іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах, із використанням навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад».

Мета роботи: розкриття особливостей змістовного, кадрового та методичного аспектів ресурсу навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як складової формування нормативно-визначеної іншомовної компетентності студентів-правників.

Теоретико-методологічні засади: нормативно-правові акти, акти локальної нормотворчості ЗВО, наукові тематичні різногалузеві праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, освітні практики вітчизняних та зарубіжних правничих шкіл.

Отримані результати: Юридичний переклад є складовою іншомовної професійної компетентності студентів-правників. Засади її формування (вдосконалення) нормативно визначено в численних актах законодавства (загальнодержавний та локальний рівні), доктринальне ж дослідження її ресурсу є полігалузевим, полівекторним, із домінуванням умовно виокремлених декількох «базових» галузевих напрямків (педагогічного, правового та іншого), що не дозволяє з'ясувати всю її унікальність й водночас обумовлює доцільність обґрунтування потреби комплексного, міжгалузевого дослідження її феномену. Сформовано розмаїття практик формування (вдосконалення) іншомовної компетентності здобувачів-правників у правничих школах України (від «базових» («мінімальних») до «просунутих» і навіть «зразкових» (з елементами новаційності), що обумовлене різним рівнем їх спроможності забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців для професійної діяльності в умовах нових викликів правничого простору. Навчальну дисципліну «Юридичний переклад» (як дисципліну вільного вибору) варто впроваджувати в освітній процес правничих шкіл, із урахуванням її бінарного (мовно-правничого) змісту, із використанням бінарної («викладач-філолог і викладач-правник») кадрової моделі забезпечення та міксованого компетентнісно-орієнтованого методичного (технологічного) супроводу.

Ключові слова: юридичний переклад, навчальна дисципліна, нормативний аспект, здобувачі-правники, доктрина, освітні практики, іншомовна професійна компетентність

SUMMARY

Theme of the master's thesis: Professional foreign language training of law students within the elective discipline 'Legal Translation'.

Object of study: the process of foreign language professional training of law students in domestic law schools, using the discipline of free choice 'Legal Translation'.

Purpose: to reveal the peculiarities of the content, personnel and methodological aspects of the resource of the discipline 'Legal Translation' as a component of the formation of normatively defined foreign language competence of law students.

Theoretical and methodological foundations: legal acts, acts of local rule-making of higher education institutions, scientific thematic multidisciplinary works of domestic and foreign specialists, educational practices of domestic and foreign law schools.

Results: Legal translation is a component of the foreign language professional competence of law students. The principles of its formation (improvement) are normatively defined in numerous legislative acts (national and local levels), while the doctrinal study of its resource is multidisciplinary, polyvector, with the dominance of several 'basic' branch areas (pedagogical, legal and other) conditionally distinguished, which does not allow to clarify its uniqueness and at the same time makes it expedient to justify the need for a comprehensive, interdisciplinary study of its phenomenon. The author has formed a variety of practices of forming (improving) foreign language competence of law students in law schools of Ukraine (from 'basic' ('minimum') to 'advanced' and even 'exemplary' (with elements of innovation), which is due to the different levels of their ability to provide training of competitive specialists for professional activities in the context of new challenges in the legal space. The discipline 'Legal Translation' (as a discipline of free choice) should be introduced into the educational process of law schools, taking into account its binary (linguistic and legal) content, using a binary ('teacher-philologist and teacher-lawyer') staffing model and mixed competence-based methodological (technological) support.

Keywords: legal translation, academic discipline, regulatory aspect, law students, doctrine, educational practices, foreign language professional competence

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ В УКРАЇНІ.....	8
1.1 Іншомовна професійна спроможність як нормативно закріплена невід'ємна складова підготовки студентів-правників	8
1.2 Іншомовна професійна підготовка студентів-правників: основні підходи до доктринального дослідження	18
1.3 Освітні практики формування іншомовної професійної компетентності студентів-праників у правничих школах України.....	32
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК СКЛАДОВА ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ	39
2.1 «Юридичний переклад» як вибіркова навчальна дисципліна для студентів-правників: особливості формування змісту	39
2.2 Кадровий супровід викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад»	48
2.3 Юридичний переклад як вибіркова навчальна дисципліна для студентів-правників: компетентнісно-орієнтовані технології та методи навчання.....	56
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАК

ЗВО - заклади вищої освіти

КМУ – Кабінет Міністрів України

МОН України – Міністерство освіти і науки України

ВСТУП

Дослідження юридичного перекладу як складової іншомовної професійної компетентності студентів-правників є полігалузевим, полівекторним, що зумовлено як унікальністю відповідного різновиду галузевого перекладу, так і різновиду відповідної компетентності та особливостями її формування в освітньому процесі у вітчизняних правничих школах. Різні аспекти відповідного питання досліджували: вітчизняні вчені-педагоги (Гріднєва Л., Демченко Д., Науменко А., Озарчук І., Рибалко Л., Сахно М., Сизонова С., Тягнирядно Є., Фідяєва Т. та ін.), вчені-правники (Агапова О., Іовенко О., Клим'юк О., Колюшева О., Радишевська О. та ін.), вчені-представники інших наукових напрямків та спеціальностей (Заярна І.), а також зарубіжні вчені (Brackman J. M., Fleerackers F., Capone A., Poggi F., Chroma M., Jarad N. I., Law J., Martin E. A.). Попри значний інтерес до відповідної проблематики, що підтверджується кількісними показниками наукових праць, домінуючим все ж таки є вузькоспеціалізований характер останніх, що не дозволяє з'ясувати реальний унікальний ресурс юридичного перекладу як специфічного різновиду галузевого перекладу та його ролі як складової (навчальної дисципліни вільного вибору) процесу формування іншомовної професійної компетентності студентів-правників, що й актуалізує доцільність комплексних, системних, міжгалузевих (міждисциплінарних) досліджень, із акцентом уваги на змістовних, кадрових, нормативних, методичних його складових.

Актуальність роботи полягає в необхідності вироблення ґрунтовного підходу до аналізу унікального ресурсу юридичного перекладу як нормативно-визначеної складової формування (вдосконалення) іншомовної професійної підготовки студентів-правників вітчизняними правничими школами в реальних

умовах запиту держави, суспільства на правників нової генерації, спроможних вільно інтегрувати у міжнародний та європейський професійний правничий простір, запиту на фахівців, спроможних здійснювати «якісний» кадровий супровід виконання зобов'язань України щодо перекладу актів законодавства України та ЄС, формування практики їх застосування, забезпечення функціонування офісу перекладів Офісу Віце-прем'єр-міністерки України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Наукова новизна полягає у спробі власного дослідження унікального ресурсу юридичного перекладу як складової сучасного процесу іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах, із акцентом уваги на нормативній, змістовній, кадровій та методичній (технологічній) його складових.

Об'єктом дослідження є процес іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах із використанням навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад».

Предметом дослідження є унікальність ресурсу навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад» та особливості її використання як складової іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах.

Метою дослідження є розкриття особливостей змістовного, кадрового та методичного аспектів ресурсу навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як складової формування нормативно-визначеної іншомовної компетентності студентів-правників.

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1) проаналізувати та виділити особливість нормативного аспекту іншомовної професійної підготовки студентів-правників;

2) з'ясувати специфіку доктринального виміру іншомовної професійної компетентності студентів-правників, проаналізувати «базові блокові напрямки»

її сучасного доктринального дослідження й сформулювати пропозицій щодо доцільності комплексного, системного, міждисциплінарного (міжгалузевого) дослідження її феномену;

3) проаналізувати освітні практики формування та вдосконалення іншомовної компетентності студентів-правників у вітчизняних правничих школах, із їх класифікаційним поділом, а також виокремленням позитивних (і навіть «зразкових») прикладів;

4) обґрунтувати доцільність використання навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як складової процесу іншомовної професійної підготовки студентів-правників у правничих школах, в т.ч. й як навчальної дисципліни вільного вибору студентів, із з'ясуванням особливості (дуальності) її змістовного наповнення;

5) з'ясувати особливість кадрової моделі («базової» та «альтернативної») забезпечення викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад» при формуванні іншомовної професійної компетентності студентів-правників;

6) виявити особливості методичного (технологічного) супроводу викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад» для студентів-правників, обґрунтувати доцільність компетентнісно-орієнтованого його змісту, із формулюванням пропозицій щодо моделей ефективного використання в сучасних умовах запиту держави і суспільства на фахівців, спроможних забезпечити правничий супровід виконання зобов'язань України перед ЄС.

Матеріалом дослідження стали наукові тематичні різногалузеві праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, освітні практики вітчизняних та зарубіжних правничих шкіл, нормативно-правові акти, акти локальної нормотворчості ЗВО.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких: аналіз, синтез, описовий та компонентний, компаративний аналіз, метод аналізу словникових дефініцій, класифікаційного поділу, моделювання, прогнозування.

Практична значимість дослідження полягає у можливості використання його результатів в навчальному процесі у вітчизняних правничих школах для формування іншомовної професійної компетентності студентів-правників у рамках навчальної дисципліни вільного вибору, сертифікатної програми, а також інших форм формування (вдосконалення) іншомовної професійної компетентності правників упродовж професійної діяльності у сфері права.

Робота пройшла **апробацію** на 3 науково-практичних конференціях, а також під час навчання за сертифікатною програмою «Юридичний переклад» у Запорізькому національному університеті. Результати дослідження представлено у 4 публікаціях (3 тезах та 1 науковій статті у співавторстві):

Коломoeць Т. О. Підготовка фахівців з юридичного перекладу у ЗВО – стратегічний напрямок реалізації державної політики з підготовки кадрів для виконання Плану повоєнної відбудови України. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тенденції*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 23 лют. 2023 р.). Харків, 2023. С. 127

Коломoeць Т. О. Залучення правників-носіїв іноземної мови при викладанні іноземних мов професійного спрямування в умовах дистанційного навчання у ЗВО України, які здійснюють підготовку здобувачів за спеціальністю 081 Право: домінуючі практики. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тенденції*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 лют. 2024 р.). Харків, 2024. С. 99–103. URL: доступ до головного документа за адресою: <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0057378.pdf>.

Kolomoiets T. Foreign language ability as a prerequisite for admission to the state service and ensuring resilience to professional activity in crisis conditions. *Забезпечення стійкості у складних умовах*: збірник Міжн. міждисципл. наук.-практ. конф. (Харків – Брістоль, 8 черв. 2023 р.). Харків, 2023. С. 11 – 13.

Коломoeць Т. О., Кремова Д. С. Іншомовна спроможність державних службовців як обов'язкова умова реалізації пріоритетних дій уряду України у

період повоєнної відбудови держави (правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 295–297. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/Yunzh/Yunzh2023v3/295.pdf>.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі подані загальні відомості про наукову роботу, починаючи від обґрунтування теми, формулювання мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету, методів дослідження та структурування роботи.

У першому розділі аналізується нормативний аспект професійної іншомовної підготовки студентів-правників з формування їх іншомовної професійної компетентності, із обґрунтуванням особливостей його закріплення в різних актах законодавства, доктринальний вимір дослідження відповідної компетентності із висвітленням його полівекторності та полігалузевості, а також надається характеристика «базових» сучасних освітніх практик формування відповідної компетентності, сформованих у вітчизняних правничих школах.

Другий розділ містить власний аналіз ресурсу юридичного перекладу як складової процесу професійної іншомовної підготовки студентів-правників з формування їх іншомовної професійної компетентності у розрізі змістовної, кадрової та методичної (технологічної) його складових. У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Кількість сторінок основного тексту 87, кількість використаних джерел 67.

РОЗДІЛ 1

ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ В УКРАЇНІ

1.1 Іншомовна професійна спроможність як нормативно закріплена невід'ємна складова підготовки студентів-правників

Нормативний аспект іншомовної спроможності як складової професійної підготовки правника варто розглядати у розрізі аналізу «основних» нормативно-правових актів, які фіксують відповідні заяви.

Згідно із Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 року № 644, передбачено у переліку обов'язкових компетентностей випускника «ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою», із кореляцією останньої із рядом спеціальних (фахових) компетентностей, серед яких: «СК 4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини», «СК 5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права», «СК 6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України» тощо [Стандарт 2022a]. Кореляція відповідних положень обумовлена спроможністю правника у професійній діяльності тлумачити, застосовувати акти міжнародного права, акти права ЄС, узагальнення практики їх правозастосування лише за умови достатнього рівня іншомовної спроможності. При цьому остання передбачає не лише компетентності правника стосовно роботи із самими текстами зазначених

документів, але й стосовно професійного спілкування у європейському та світовому просторі, що й формально закріплено у результатах навчання, а саме: «РН 10. Вільно спілкуватися державною та іноземними мовами, як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології» [Стандарт 2022a].

Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 року № 643, також в якості загальної компетентності випускника передбачає «ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово» [Стандарт 2022б], що дозволяє стверджувати про «підвищений рівень» професійної (вже в самому формулюванні зроблено акцент «... у професійній сфері») іншомовної спроможності, із компетентностями спілкування speaking («усно»), письма writing («письмово») й набору «інших обов'язкових різновидів», як-то: читання, опрацювання текстів документів (reading), перекладу (translating) тощо. Підтвердженням може слугувати позиція МОН України у частині формулювання результатів навчання як: «РН 5. Вільно спілкуватися іноземною мовою професійного спрямування (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово» [Стандарт 2022б] безпосередньо, так і опосередковано, а саме: «РН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права», що передбачає акцент на професійну роботу із актами міжнародного права, матеріалами практики їх застосування відповідно, як і: «РН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу» [Стандарт 2022б].

Ну і, нарешті, Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 31.07.2023 року № 924, серед загальних компетентностей випускника закріплено «ЗК04. Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень» [Стандарт 2023]. Як бачимо, знову ж мова йде про всі компетентності, які формують ресурс іншомовної спроможності вченого-правника, – читання, письмо, спілкування, слухання тощо. Що підтверджує позицію розробників Стандарту у вигляді формулювання результатів навчання – «РН02. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях».

Всі ці нормативно-правові акти, не зважаючи на їх підзаконний характер, фактично визначають складові іншомовної професійної спроможності правника.

Нормативний аспект іншомовної спроможності як обов'язкової складової підготовки правника варто розглядати й в аспекті аналізу інших актів чинного вітчизняного законодавства, які із різним ступенем деталізації фіксують відповідні положення, мову можна навіть вести про певну кількарівневість нормативно-правового закріплення засад забезпечення такої спроможності. Законодавчий рівень представлений, насамперед, положеннями Закону України від 04.06.2024 року «Про застосування англійської мови в Україні», який фактично закріпив «іншомовний фільтр» для допуску осіб до професійної діяльності правника, із уточненням сфер такої діяльності, посад. Наприклад, мова йде про умову «обов'язкового володіння англійською мовою» для осіб, які претендують на зайняття посад: «... поліцейських середнього і вищого складу Національної поліції України, начальницького складу інших правоохоронних органів, посад начальницького складу служби цивільного захисту, перелік яких встановлюється КМУ; прокурорів; у податкових та митних органах, перелік яких

встановлюється КМУ» (п. 5-7 ч. 1 ст. 3 Закону). Хоча для зайняття деяких із зазначених посад законодавець дозволяє в якості альтернативи наявність вищої освіти за спеціальності 262 Правоохоронна діяльність, проте переважна більшість посад все ж таки в якості такої вимоги передбачає наявність вищої освіти саме за спеціальністю 081 Право, а отже й спроможність особи бути «іншомовністюю» саме у професійній правничій сфері. Слід також зазначити, що, хоча вищезазначений Закон не згадує про інші правничі професії й безпосередні сфери їх професійної діяльності (судді, нотаріуси, адвокати, відповідно – правосуддя, адвокатська та нотаріальна діяльність), все ж таки варто звернути увагу на п.п.1-2 ч.1 ст. 3 Закону, які передбачають обов'язковість володіння англійською мовою для осіб, які претендують на посади: «1) державної служби категорії А; 2) державної служби категорій Б, В, перелік яких встановлюється КМУ» [Закон 2024]. З огляду на те, що, наприклад, у штаті судового апарату кожного суду (а це розмаїття судів всіх ланок судової системи) передбачено посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, секретаря) як посади державної служби, відповідно зазначена обов'язкова умова щодо володіння англійською мовою особами, які претендують на ці посади, а такими можуть бути лише особи, які мають освіту за спеціальністю 081 Право, варто розглядати в якості «іншомовного фільтру» для допуску до професійної правничої діяльності. Такі ж вимоги, як для посад категорії В, наприклад, передбачені для посад профільних департаментів (управлінь) місцевих органів виконавчої влади (такими, наприклад, є посади фахівців, провідних фахівців, заступника керівника, керівника юридичного управління апарату, управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності, сектору з питань запобігання та виявлення корупції апарату обласної державної адміністрації тощо). Показовими у цьому плані є посади у структурі Міністерства юстиції України (посади категорії Б і В), міжрегіональних управлінь юстиції (посади категорії В) тощо. Тобто, законодавець не тільки безпосередньо передбачив в

якості умови для допуску до професійної діяльності на окремі посади в органах, діяльність яких пов'язана із професійною правничою сферою, але й водночас закріпив «загальний іншомовний фільтр» для допуску до правничих посад у будь-яких органах державної влади, до посад державної служби, діяльність яких пов'язана із правничою сферою. Ч. 2 ст. 3 цього ж Закону фіксує аналогічні вимоги до посад в органах місцевого самоврядування (щоправда, із винятком стосовно виборних посад), функціонал яких пов'язаний із міжнародним співробітництвом, а в умовах реалізації євроінтеграційних та північноатлантичних векторів як пріоритетних у реалізації політики України в умовах сучасних викликів, залучення правників до супроводу міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування істотно зростає, а отже актуалізується рівень їх іншомовної спроможності для професійної діяльності.

Саме цим Законом закріплено положення про те, що а) «іспит на визначення рівня володіння англійською мовою» як складовий етап процедури допуску до професійної діяльності на певній посаді (ч. 1 ст. 4), б) вимоги щодо рівня володіння розроблені з урахуванням рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (CEFR), мовленнєвих рівнів стандартів організації Північноатлантичного договору (STANAY 6007) (ч. 2 ст. 4), в) документ, що засвідчує рівень відповідного володіння англійською мовою, в т.ч. сертифікат міжнародного зразка, встановлює КМУ (ч. 1 ст. 3), процедурні питання складання іспиту (ч.ч. 3-5 ст. 4) і, нарешті, 4) захід стимулювання для осіб, які обіймають відповідні посади, за володіння англійською мовою, із уточненням «на рівні не нижче B2 за шкалою рекомендацій CEFR», встановлюється надбавка у розмірі «... 10 % посадового окладу» (ч. 6 ст. 4) [Закон 2024].

Досить активною є нормотворча діяльність МОН України щодо врегулювання відповідних відносин. Варто звернути увагу на низку підзаконних тематичних актів, серед яких: лист МОН України від 12.01.2023 року № 1/ 484-23 «Про підготовку фахівців з юридичного перекладу», основний зміст якого

присвячений рекомендаціям керівникам ЗВО та закладам післядипломної вищої освіти на виконання п. 4 доручення Прем'єр Міністра України від 31.12.2022 року № 36349/0/1-22 до доповідної записки Державного секретаря Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 року № 156/09-55-28-22, розглянути можливість розробки та затвердження нової спеціалізації або ж освітньої програми «Юридичний переклад» в межах декількох спеціальностей, серед яких: Право, Міжнародне право, Філологія. Досить змістовною є аргументація, наведена у листі МОН України, яка корелює із основними зобов'язаннями України щодо забезпечення перекладу законодавства України англійською мовою й навпаки законодавства Європейського Союзу українською мовою, що вимагає відповідного кадрового супроводу. Звертає увагу на себе те, що у листі МОН України обґрунтовується міждисциплінарний характер спеціалізації або ж освітньої програми й створення додаткових можливостей для професійної реалізації представників (випускників) різних галузей та спеціальностей (на прикладі Право, Міжнародне право, Філологія). Як зазначається, «найкращі юридичні перекладачі – це юристи, які стали лінгвістами, або лінгвісти, які стали вивчати право» [Лист 2023]. Особливість цього акту полягає саме у його рекомендаційному характері й відсутності будь-яких імперативних положень. Це, насамперед, стосується рекомендацій щодо автономії ЗВО або ж закладів післядипломної освіти впроваджувати різні («не обов'язково формальну або ж вищу освіту») сертифікаційні програми, програми підвищення кваліфікації, самоосвіти тощо. З огляду на те, що доступ до роботи юридичним перекладачем на практиці є необмеженим, враховуючи відсутність юридичного перекладу як окремої професії (ДК-2010), як, до речі, й будь-якої іншої професії галузевого перекладача, за винятком «Перекладача технічної літератури», відповідно широкими є можливості ЗВО у впровадженні організаційних форм підготовки фахівців з юридичного перекладу. Унікальністю цього акту МОН України також варто вважати послідовну аргументовану позицію центрального органу

виконавчої влади, відповідального за реалізацію державної політики у сфері освіти і науки в Україні, стосовно: а) впровадження тематики європейської інтеграції в освітній процес, в т.ч. й шляхом включення вибіркового навчальних дисциплін, сертифікатних програм, окремих курсів тощо (в т.ч. й юридичного перекладу); б) релевантності підготовки й результатів підготовки здобувачів за відповідною освітньою програмою потребам часу, із додатковими можливостями для правників і філологів. Зокрема, зазначається, що «... фахівці з юридичного перекладу потребують унікальної комбінації знань, досвіду, вмінь, а саме – юридичних і мовних...отже програма повинна давати обидва типи знань та вмінь» [Лист 2023]. Саме від спеціалізації («базової») буде залежати й «основна кваліфікація випускника», й «... юридичний переклад може стати другою професійною кваліфікацією» [Лист 2023]. Абсолютно можна погодитися із такою позицією, якщо мов йде про підготовку здобувачів за освітньою програмою Право, а тим більше - Міжнародне право (і підтвердженням цьому можуть слугувати наявні практики ЗВО України), які поряд із кваліфікацією «юрист», «фахівець з міжнародного права» отримують й професійну кваліфікацію «фахівець з перекладу». Водночас дещо дискусійною виглядає пропозиція, із акцентом уваги на підготовку здобувачів за освітньою програмою Філологія, реалізація рекомендації МОН України можлива завдяки, наприклад, впровадженню сертифікованої програми «Юридичний переклад».

Позиція МОН України стосовно врегулювання цього питання й забезпечення його ефективної реалізації є досить послідовною і системною, підтвердженням чого може слугувати лист МОН України від 04.11.2024 року № 1/20548-24, фактично зорієнтований вже на закріплення наявних досягнень й на вдосконалення діяльності щодо підготовки фахівців з юридичного перекладу – «... відповідно до стандартів ЄС та впровадження відповідних освітніх програм на базі спеціальностей 293 Міжнародне право та 035 Філологія [Лист 2024]. Дублюється мета впровадження відповідних програм й підготовки фахівців

усного перекладу, а саме: «... підготовка фахівців з усних та письмових перекладів з метою забезпечення офіційних перекладів українською мовою актів права ЄС (*acquis communautaire*) та англійською мовою актів законодавства України відповідно до зобов'язань України в рамках вступу до ЄС» [Лист 2024]. Цей акт є більш спрощеним за змістом й констатуючим наявні результати щодо ролі МОН України у цьому процесі й готовність підтримки тих ЗВО, які готові долучитися до реалізації відповідної ініціативи. Єдине, на що варто звернути увагу, це те, що МОН України фактично звужує перелік тих спеціальностей, на базі яких пропонується впровадження відповідних освітніх програм, - лише 293 Міжнародне право, 035 Філологія й залишається поза увагою спеціальність 081 Право, хоча однозначно погодитися із цим, навряд чи, варто.

І, нарешті, рівень актів локальної нормотворчості ЗВО, зорієнтованих, насамперед, на впровадження засад багатомовної освіти, в т.ч. й професійної. Так, наприклад, Стратегія Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» на 2023-2027 р.р., серед завдань закріплює «... плекання у здобувачів професійної мовної майстерності задля майбутнього кар'єрного зростання» [Стратегія 2023а]. Натомість Концепція розвитку викладання, вивчення та використання іноземних мов здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка зорієнтована на «... забезпечення якісної підготовки здобувачів згідно з міжнародними стандартами» (п. 1 Загальні положення), а «вивчення іноземної мови студентами немовних (в т.ч. можна вважати і 081 «Право») спеціальностей університету є обов'язковим компонентом професійної підготовки, а володіння іноземною мовою – одним із показників ступеня загальної освіченості сучасної людини» (п. 1 Загальні положення) [Концепція 2023]. Привертає увагу, що зазначений акт є достатньо структурованим, із визначенням засадничого положення – «... загальні підходи до організації іншомовної підготовки

здобувачів на різних рівнях вищої освіти, які узгоджуються із Рекомендаціями Ради Європи з питань мовної освіти» [Концепція 2023]. Поряд із принципами вивчення іноземних мов (п. 3), деталізованою є рекомендація поліформатного механізму навчання – «... професійно орієнтованого навчання, навчання через зміст (предметно /контекстно /мовне інтегроване навчання – CLIL – Content and Language Integrated Learning) й занурення в іншомовне середовище» [Концепція 2023]. На відміну від попереднього акту локальної нормотворчості ЗВО, цей акт є прикладом деталізованої регламентації не тільки засадничих положень, але й організаційних, зокрема у частині фіксації тих освітніх компонентів, які є обов'язковими для вивчення здобувачами певного рівня вищої освіти впродовж всього періоду навчання, які компоненти є факультативними й які активності можуть бути запропоновані додатково здобувачами («як бонуси»). Аналіз обов'язкових освітніх мовних компонентів для першого (бакалаврського) рівня дозволяє стверджувати, що для здобувачів ЗВО створює досить широкі можливості не тільки для вдосконалення іншомовної підготовки (на базі рівня загальної середньої освіти), але й підготовки за професійним спрямуванням (наприклад, Іноземна мова (з елементами спеціалізації), Іноземна мова у фаховій комунікації, Іноземна мова (за професійним спрямуванням) тощо. Привертає увагу деталізований зміст цього акту, навіть із фіксацією розподілу академічних годин на вивчення відповідних освітніх компонентів щосеместрово по різних рівнях вищої освіти, із формами контролю та рівнями володіння іноземною мовою, якого здобувачі мають досягти [Концепція 2023]. Проте не всі акти локальної нормотворчості ЗВО відрізняються такою деталізацією регламентації положень й, навпаки, є узагальненими. Так, наприклад, Стратегія багатомовної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стуса на 2023-2028 р.р. є не тільки невеликою за змістом, але й узагальненою, закріплюючи лише основні засадничі положення, як-то: напрямки реалізації, прогнозовані результати, моніторинг і терміни реалізації, прикінцеві положення [Стратегія

2023б]. Не суттєво від неї відрізняється й, наприклад, Стратегія багатомовної освіти Запорізького національного університету на 2023-2027 р.р., закріплюючи цілі, завдання та прикінцеві положення [Стратегія 2023в]. Серед «базових» положень для іншомовної професійної підготовки правників варто вважати п. 3.3 «застосування методик інтегрованого навчання предмета та іноземної мови» [Стратегія 2023в]. Водночас вважати їх «візрцевими» актами як фундаменту для вищезазначених освітніх програм, не варто, проте в якості невід’ємної складової – так.

Рівень локальної нормотворчості ЗВО варто розглядати у розрізі рішень Вчених рад про впровадження освітніх програм, сертифікаційних програм мовно-правничого спрямування (наприклад, рішення Вченої ради Запорізького національного університету про впровадження сертифікаційної програми «Юридичний переклад» від 28.02.2023 р., протокол № 7).

Цікавим є досвід Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, у Стратегії інтернаціоналізації якого на 2022-2027 р.р. серед цілей визначено «присутність міжнародної спеціалізації (або можливості отримання другої спеціальності з міжнародним профілем професійної діяльності)» [Стратегія 2022г], а серед завдань – «... суттєве збільшення можливостей для розвитку іншомовних компетентностей», а дій до реалізації – «... якісне вдосконалення та розширення спектру англomовних навчальних програм ЗВО та започаткування спектру власних освітніх послуг», «впровадження інтенсивних технологій вивчення іноземних мов для студентів усіх факультетів, інститутів Університету» [Стратегія 2022г], що дозволяє розглядати відповідний локальний акт ЗВО як такий, що закріплює засадничі положення й організаційні питання реалізації.

Отже, нормативний аспект іншомовної професійної підготовки правників є кількарівневим, включає законодавчий, підзаконний та локальний рівень. Кожен з цих рівнів передбачає різний обсяг регламентації – від узагальненого

закріплення основних засадничих положень (локальні акти ЗВО) й до детальної регламентації обов'язкової іншомовної спроможності як умови допуску до професійної діяльності (законодавчий рівень) і, беззаперечно, фіксація загальних, спеціальних (фахових) компетентностей перекладача (підзаконний рівень). Спостерігається певна тенденція – посилення спеціалізації правового регулювання відносин іншомовної професійної підготовки правників саме на рівні підзаконних актів, в т.ч. й актів МОН України, щоправда, із різним ступенем імперативності змісту таких актів (від «жорстких» актів (Стандарт вищої освіти) й до «м'яких» актів (листи МОН України «Про впровадження підготовки здобувачів з юридичного перекладу»).

1.2. Іншомовна професійна підготовка студентів-правників: основні підходи до доктринального дослідження

З огляду на особливість предмету дослідження, одразу ж варто звернути увагу на інтерес до нього представників різних наукових галузевих напрямків, серед яких: по-перше, «домінування», що є цілком логічним, питомої ваги уваги вчених-представників педагогічних наук, із внутрішнім поділом (спеціалізацією) на: фахівців зі спеціальностей «теорія та методика навчання: германські мови», «теорія та методика професійної освіти», «теорія і методика виховання»; по-друге, вчених-правників, які, поряд із дослідженням проблематики правничої освіти, зосереджують увагу й на питаннях іншомовної підготовки (спроможності) здобувачів (випускників) зі спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право; по-третє, представники інших галузевих фахових напрямків (за кількісними показниками результатів відповідних наукових тематичних досліджень менше, у порівнянні з попередніми двома, й характерною є «надмірна» галузева розпорошеність – від праці вчених-соціологів, вчених-

представників наук з публічного управління й аж до праць вчених-економістів, вчених-істориків тощо). Доцільним вбачається зосередження уваги на кожному із умовно виділених за підсумками опрацювання тематичних наукових джерел напрямків, із, беззаперечно, різним, що знову ж є цілком логічним, ступенем деталізації доктринального змісту.

Так, зокрема, вчені-представники педагогічних наук зосереджують свою увагу у переважній більшості навколо загальнотеоретичних, науково-методичних, організаційних засад (умов) формування іншомовної професійної компетентності здобувачів-правників, із деталізацією (залежно від теми дослідження) уваги або ж на унікальності ресурсу елементів структури іншомовної професійної компетентності здобувачів-правників, або ж критеріїв її (у різних варіаціях їх назв та поєднання), або ж організаційно-педагогічних умов її формування, в т.ч. із зосередженням поглибленої уваги на наявних експериментальних результатах у чинних вітчизняних правничих школах (наприклад, Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Чернівецькому юридичному інституті «Одеська юридична академія», Університеті митної справи та фінансів тощо), або ж на інструментарії забезпечення відповідної підготовки (із різним проявом новизни, авторської креативності тощо). Водночас варто зазначити, що для цього доктринального блоку характерним все ж є «акумулявання» всіх досліджень навколо розуміння феномену «компетентність», «професійна компетентність», «іншомовна професійна компетентність», «іншомовна професійна компетентність правника» (як «базовий» тематичний ряд), із поступовим звуженням сфери дослідження, посиленням спеціалізації, із акцентом уваги на поєднання іншомовної спроможності особи взагалі та спроможності у професійній сфері, оскільки «... іншомовна професійна компетентність правника (здобувача-правника) включає всі базові мовні функції та функції юридичної діяльності» [Демченко 2010, с. 8]. Не зважаючи на дуальність доктринального розуміння співвідношення

«компетентність-компетенція», стосовно інтегративної якості першої спостерігається єдність поглядів вчених-представників педагогічних наук, оскільки «... вона є такою вже за своєю природою, бо вбирає в себе однорідні або близькі знання, уміння й навички» [Демченко 2010, с. 7], «це оціночна категорія, яка характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності, а також її готовність досягти успішних результатів діяльності» [Яворська 2018, с. 7], «це комплекс цінностей, знань, навичок ... завдяки яким особа спроможна приймати індивідуальні і соціальні потреби та відповідати за них» [Яворська 2018, с. 7]. Базуючись на єдиному підході щодо сприйняття зазначених ознак, якостей компетентності особи взагалі, із акцентом на її «професійну спроможність» у сфері «правничої діяльності» (як результат) або ж підготовку до такої діяльності у майбутньому (як поточний результат, що є характерним для процесу підготовки здобувачів-правників), іншомовна професійна компетентність правників (здобувачів-правників) визначається як «інтегративна якість особистості-представника правничої професії, системно-цілісне новоутворення, яке забезпечує декодування іншомовної правової інформації (міжнародних правових документів, юридичної термінології), творче використання її у практичній правничій діяльності (у безпосередніх контактах з іноземними колегами) і здатність здійснювати міжнародну правничу діяльність з розв'язання професійних проблем» [Демченко 2010, с. 14], як «складова частина професійної компетенції майбутнього фахівця» [Орлова 2021, с. 60], якщо ж мова йде про правника, тоді така спроможність зорієнтована вже на його професійну діяльність у сфері права. Або ж як «... спроможності оволодіти іноземною мовою й застосовувати її у професійно значимих ситуаціях» [Наріжна 2021, с. 195].

Аналогічний погляд демонструють більшість вчених-представників педагогічних наук, із перерахуванням вже у самому визначенні всіх компонентів іншомовної професійної компетентності правників (здобувачів-правників), як-то: «... це інтегративна категорія, компонентами якої є інтегральна, загальні та

спеціальні компетентності, які відображають рівень знань, умінь, досвіду, способу мислення, світоглядних професійних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що впливає на здатність фахівців (майбутніх фахівців) успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність, що фактично і є результатом навчання на певному рівні освіти (вищої освіти)» [Яворська 2018, с. 7]. З усього розмаїття зазначених структурних елементів (компонентів) іншомовної професійної компетентності правників (здобувачів-правників) саме: «... інтегральна, загальні та спеціальні компетентності формують «ядро» [Яворська 2018, с. 7]. Відповідна компетентність особи розглядається як динамічне явище, оскільки вона формується, розвивається (різний ступінь, залежно від зусиль особи щодо вдосконалення, підвищення кваліфікації, самоосвіти тощо) й реалізується у професійній діяльності правника.

З'ясуванню сутності іншомовної професійної компетентності правника (здобувача-правника) сприяє «компонентний зріз», «елементний аналіз», «структурний аналіз», із поглибленим дослідженням в якості змістоформуючих структурних елементів:

- а) аксіологічного (цілі, ціннісні орієнтири, мотиви, особистісні якості);
- б) когнітивного (мовні компетентності, знання правничої термінології, практичні комунікативні компетентності);
- в) діяльнісного /функціонального (компетентності реалізації іншомовних знань у професійній правничій діяльності). Можна зустріти й інші варіації такого «зрізу», із, наприклад, виокремленням: когнітивного, операційного, особистісно-професійного елементів [Чернявський 2017, с. 146].

Не зважаючи на те, що пропонуються різні варіанти назв відповідних компонентів, все ж таки полікомпонентність, із виокремленням аксіологічного, когнітивного та діяльнісного компонентів є домінуючим при висвітленні доктринального розуміння феномену іншомовної професійної правничої компетентності. Іншомовну професійну компетентність правника можна

розглядати її в аспекті розподілу її на: мовленєву, мовну, стратегічну, дискурсивну, соціокультурну [Орлова, Балтремус 2021, с. 60; Федоренко, с. 247], що її обумовлює певну спеціалізацію наукових досліджень представників педагогічних наук, як-то: соціально-педагогічні аспекти підготовки майбутніх фахівців правничої сфери до професійного спілкування іноземною мовою (наприклад, роботи О. Зотової-Садило), методика навчання як засоби розвитку мовних та комунікативних компетентностей майбутніх правників (наприклад, роботи Є. Тягнирядно), інноваційні стратегії іншомовної підготовки здобувачів в аспекті аналізу мотиваційних чинників (наприклад, роботи Ю. Бондарчук) [Бондарчук 2024]. Не варто забувати і про т. зв. «критеріальний» погляд на іншомовну компетентність правника, із виокремленням серед таких критеріїв:

а) когнітивного (вияв індивідуального стилю мислення, самостійної роботи, аналітичні навички, нестандартність мислення, організаційні здібності, компетентності щодо моделювання, прогнозування, використання сучасних технологічних підходів тощо);

б) операційного (організовувати і управляти своєю професійною роботою, приймати рішення й відповідати за них, аргументувати, вміння проектування, спілкуватися, самоконтроль тощо);

в) особистісного (етична поведінка, прозорість, доброчесність, клієнтоорієнтованість, неупередженість тощо) [Яворська 2018, с. 8], із відмежуванням критеріїв зазначеної компетентності від критеріїв процесу вдосконалення іншомовної підготовки здобувачів-правників, серед яких:

а) мотиваційно-цільового;

б) процесуально-діяльнісного;

в) комунікативно-творчого;

г) результативно-оціночного, із релевантними кожному із них показниками оцінки ефективності такого процесу [Сизонова 2024, с. 310].

З огляду на безпосередній предмет дослідження вчених-представників педагогічних наук, цілком логічним є зосередження уваги на особливостях іншомовної професійної компетентності правника, особливостях її формування, а також ролі педагогічних умов у дослідженні перших двох. Якщо особливості іншомовної професійної компетентності правника варто розглядати в аспекті важливості його соціальної ролі як правника, а тим більше в сучасних умовах глобалізаційних викликів, індивідуалізації у поєднанні із соціалізацією, завдяки чому правник не лише самостійно розвивається, вдосконалює свою компетентність для конкурентоспроможності в новітніх умовах життя, але й інтегрує у європейський та світовий професійний правничий простір, і, беззаперечно, в аспекті безперервності (постійності) завдяки «навчанню впродовж життя», а тим більше, якщо мова йде про іншомовну стійкість постійних змінних умов професійного життя. Відповідні положення, щоправда, з різним ступенем деталізації змісту, можна знайти у роботах Д. Демченко, Н. Яворської, Б. Чернявського, О. Тернової, Н. Короткої, І. Романова, А. Решетько, Ю. Самойлової, Г. Довгополової, А. Полякової та ін.

Відповідно особливості формування такої компетентності розглядаються у контексті освітнього процесу, інструментарію останнього, пошуку новітніх педагогічних умов для забезпечення релевантності такої підготовки вимогам професійного правничого ринку праці. І приємно констатувати, що, поряд із проблематикою реформування правничої освіти в Україні, її модернізації у зарубіжних країнах, із ґрунтовним поглядом на компетентнісний підхід, не залишається поза увагою іншомовна професійна підготовка, із обґрунтуванням позитивного ставлення у здобувачів-правників до професійної іноземної мови, визнання ними розуміння потреби вивчення останньої як мови міжнародного професійного спілкування, залученням носіїв мови-правників до освітнього процесу, впровадження інтерактивних форм і методів навчання й формування сучасних педагогічних умов для формування іншомовної професійної

компетентності здобувача-правника впродовж всього періоду навчання у ЗВО, із створенням «дружнього», «психологічно-чутливого», «мотивованого», «компетентнісного», «активного», «особистісного» освітнього середовища.

Слушними виглядають результати досліджень, безпосередньо присвячені окремим освітнім технологіям, інноваціям, окремим інструментам у вивченні не просто іноземної мови майбутніми правниками, а саме професійної правничої мови останніми задля забезпечення їх спроможності до діяльності у професійній сфері. Варто згадати роботи, наприклад, В. Хребтової з проблематики впровадження інтерактивних технологій навчання іноземних мов у полікультурній освіті майбутніх фахівців юридичної галузі [Хребтова 2019], Є. Тягнирядно – з проблематики інтерактивних методів навчання як засобу розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників [Тягнирядно 2022], С. Сизонової – педагогічних основ іншомовної підготовки студентів на основі інтегративно-розвиваючого підходу в процесі вивчення іноземних мов [Сизонова 2024], Г. Сергєєвої – з проблематики технічних іновацій в організації самостійної роботи студентів-правників під час вивчення курсу англійської мови [Сергєєва 2021], Ю. Перебийніс – застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі іншомовної підготовки майбутніх бакалаврів права [Перебийніс 2024], І. Вайнорене – з акцентом уваги на ділову гру як метод формування іншомовної комунікативної компетентності студентів юридичних спеціальностей [Вайнорене 2010], Є. Неженець – з проблематики основних тенденцій розвитку традиційних засобів навчання іноземній мові студентів юридичних спеціальностей та використання нових інформаційно-комунікативних технологій [Неженець 2012].

Зацікавленість викликають також роботи, в яких висвітлюються результати експериментальних практикоорієнтованих досліджень у вітчизняних правничих школах. Так, наприклад, Н. Яворська детально зупиняється на дослідницько-експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов формування

професійних компетентностей майбутніх правників засобами іноземних мов одразу на базі декількох вітчизняних правничих шкіл, серед яких: ДВНЗ «Національний гірничий університет», Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Університет митної справи та фінансів, Чернівецький юридичний інститут національного університету «Одеська юридична академія» [Яворська 2018, с. 11], Л. Гріднева, досліджуючи проблематику формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх правників правоохоронних органів, зосереджує увагу на результатах експериментального досвіду, проведеного на базі ЗВО зі специфічними умовами навчання [Гріднева 2010], як, до речі, й В. Краснова, Г. Бабак, Г. Сорокіна у своїй роботі [Краснова, Бабак, Сорокіна 2020]. І. Заярна у серії своїх робіт з проблематики компетентісного підходу до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю, зосереджує увагу не тільки на дослідженні у доктрині «дуальної пари», якою є «компетенція-компетентність», але й детально зупиняється на педагогічних умовах для формування такої компетентності у здобувачів-правників, із аналізом практики Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Заярна 2016, с. 43-44]. Цікавою, на наш погляд, є й робота Т. Фідяєвої, Л. Рибалко, яка присвячена виявленню мотивації іншомовного професійного спілкування у майбутніх правознавців в процесі педагогічного експерименту [Фідяєва 2024], із детальним аналізом феномену іншомовної професійної компетентності правника, її ролі в сучасних реаліях правничого професійного простору й деталізованим аналізом результатів впровадження експериментальних педагогічних умов при підготовці здобувачів зі спеціальності 081 Право у відокремленому підрозділі «Фаховий коледж Харківського університету» [Фідяєва 2024, с. 70-71].

Характерною особливістю доктринальних досліджень вчених представників педагогічних наук є проблемний погляд на питання формування

іншомовної професійної компетентності здобувачів-правників, або з акцентом уваги на «розбалансованість» базової підготовки здобувачів та різний ступінь сприйняття ними важливості відповідної складової їх професійної компетентності (наприклад, роботи О. Одінцової, В. Балтремуса [Одінцова 2024]), або ж знецінення міжпредметних зв'язків при викладанні іншомовних освітніх компонентів (наприклад, роботи А. Полякової [Полякова 2015]), «дефектність» кадрового супроводу формування відповідної компетентності здобувачів у ЗВО (наприклад, роботи М. Сахно [Сахно 2017]) або ж з формулюванням стратегій навчання іноземним мовам майбутніх правників, із домінуванням саме професійно-орієнтованого змісту формування іншомовної професійної компетентності правника (наприклад, роботи А. Решетько, Ю. Самойлової, Г. Долгополової [Решетько, Самойлова, Долгополова 2023]) тощо. Щоправда, ступінь «глибини» формулювання зазначеної проблеми та результати змодельованих варіантів їх вирішення є різними, що й зумовлює не тільки багатоманіття наукових тематичних праць, але й «варіативність» їх наукової діяльності.

Перший напрямок доктринального дослідження іншомовної професійної компетентності (або ж компетентності правників) представниками педагогічних наук характеризується проблемним акцентом уваги на феномен такої компетентності, її особливості, особливості формування під час підготовки майбутніх правників, із різним ступенем деталізації та зовнішньої конфігурації із інструментами методичного, організаційного супроводу освітнього процесу, обґрунтуванням важливості модифікації компетентнісного підходу у формуванні зазначеної складової у відповідності до вимог реального часу, (онлайн-навчання, в умовах воєнного стану) освітніх реформ, в т.ч. й реформи правничої освіти, потреб ринку правничої праці (підготовки правників, спроможних працювати в іншомовному (багатомовному) професійному правничому просторі).

Другий умовний напрямок доктринального дослідження пов'язаний з увагою вчених-правників до іншомовної професійної компетентності правника. Хоча окремого напрямку (на рівні наукової спеціальності або ж піднапрямку), безпосередньо пов'язаного із дослідженням зазначеного феномену як правової категорії, правового явища немає, втім питання відповідної компетентності правника привертають увагу і вчених-правників, щоправда, у контексті аналізу більш глобальних питань або правничої освіти, або ж правової науки. Так, наприклад, в контексті дослідження європейського вектору розвитку відповідної галузі права О. Радишевська обґрунтовує доцільність розгляду іншомовної професійної компетентності правника як умови конкурентоспроможності останнього до роботи на ринку правничої праці в сучасних умовах [Радишевська 2021]. О. Агапова, зупиняючись на проблематиці адміністративно-правового регулювання у сфері юстиції в Україні в умовах євроінтеграції, також розглядає іншомовну компетентність правника як складову (чинник) успішної професійної реалізації сучасного правника й передумову ефективного кадрового супроводу євроінтеграційних процесів в сфері юстиції [Агапова 2024]. Іншомовна професійна компетентність правника також аналізується як умова допуску до правничої діяльності на посадах державної служби (наприклад, роботи А. Берлача, С. Федчишина, Н. Литвин, Л. Біли-Тіунової, Л. Корнути, О. Кузьменко, Д. Євтушенко та ін.), як складова мовної стійкості правника до реалій воєнного стану (наприклад, роботи Н. Оніщенко, Ю. Барабаша, А. Бойка, Н. Кузнєцової та ін.), в аспекті визначення пріоритетів формування правничої освіти із мотиваційними чинниками та показниками ефективності (наприклад, роботи М. Могульської, О. Ярошенка, А. Бутенка, А. Шаїпова, А. Бойка, О. Соколенко, В. Суценка тощо), із аналізом феномену зазначеної спроможності правника для ефективності інтерпретаційної професійної діяльності у сфері права в умовах «занурення» у джерельне розмаїття (наприклад, роботи І. Тітка, О. Капліної, О. Костенко, В. Бевзенка, С. Стеценка, М. Смоковича, В. Лемака та ін.). Викликають

інтерес наукові роботи О. Колюшевої, присвячені адміністративно-правовим відносинам в англійській інтерпретації, англійській адміністративно-правовій термінології в адміністративному праві України [Колюшева 2017]. Хоча й дещо дискусійною виглядає назва кожної із її робіт, а втім варто стверджувати, що на прикладі галузевого правового регулювання вона обґрунтовує важливість компетентності правника щодо володіння правничою термінологією й компетентністю перекладу її з англійської мови у професійній діяльності. Варто зазначити, що іншомовна професійна правнича компетентність неможлива без т. зв. «термінологічного аспекту», на що у роботах звертають увагу як вчені-правники, так і вчені-філологи. Серед перших можна, зокрема згадати праці Н. Артикуци, В. Павлова [Павлов 2024] і погодитися із тим, що «... юридична термінологія є однією з найбільш значущих галузевих термінологій, складним аспектом у навчанні іноземної мови» [Павлов 2024, с. 124], а тим більше, якщо мова йде про правничу термінологію, яка є «... проміжною ланкою між різними галузями знань та сферами людської діяльності» [Павлов 2024, с. 124]. Якщо ж вести мову про інтерес до правничої термінології вчених-філологів, то, на відміну від компетентнісного акценту уваги у правничих наукових дослідженнях, філологи зосереджуються на питаннях структурно-семантичної характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках перекладу (наприклад, роботи В. Згурської [Згурська 2010]), дериваційних та семантично-функціональних аспектах англійської термінології в юридичних текстах (наприклад, роботи І. Гумовської [Гумовська 2000]), особливостях англійського юридичного дискурсу та його перекладу (наприклад роботи О. Ходаковської [Ходаковська 2014]) тощо. Аналіз тематичних наукових робіт дозволяє стверджувати, що для другого напрямку доктринального дослідження характерним є зосередження уваги вчених-правників на обґрунтуванні важливості зазначеної професійної компетентності правника для ефективного професійної реалізації останнього, професійно-орієнтованості її змісту (в т.ч. із посиленою спеціалізацією залежно

від виду правничої професії та безпосередньої сфери реалізації), динамічності (модифікації в умовах модернізації правничої сфери, вимог (викликів) до професії правника) й поліелементності, завдяки чому й досягається ефективна професійна реалізація освіти в умовах інтеграції у європейський та світовий фаховий простір. У контексті розгляду іншомовної професійної компетентності правника при аналізі проблем правничої освіти, основний фокус уваги все ж таки зосереджено на формулюванні відповідних загальних та спеціальних (фахових) компетентностей (у змістовному, компетентнісному розрізі) й пошуках інноваційних інструментів їх набуття у правничих школах, в т.ч. на підставі компаративного аналізу досвіду вітчизняних та зарубіжних правничих шкіл, із формулюванням (моделюванням) нових нормативних моделей закріплення засад допуску особи до професійної діяльності у сфері права за умови її іншомовної професійної правничої спроможності.

I, нарешті, третій (збірний) умовно виділений напрямок доктринального дослідження вищезазначеного феномену, із фрагментарним «дотиком» до останнього представників різних (всіх інших, окрім педагогічних та правничих) наук у контексті аналізу інших проблемних питань або ж із суто спеціалізованим (вузькоспеціалізованим) підходом. Так, наприклад, А. Максимова, Н. Слівінська, зупиняючись на державно-управлінському аспекті мовної (зокрема, іншомовної) підготовки спеціалістів юридичного спрямування, обґрунтовують визначальну роль держави в іншомовній підготовці правників та визначенні основних механізмів та її вдосконалення [Максимова 2022], що набуває особливого значення в умовах євроінтеграційних та євроатлантичних пріоритетів розвитку України й підвищення ролі іншомовної спроможності правників до забезпечення практичного втілення відповідних пріоритетів у життя, із формуванням організаційних механізмів, заохочувально-рейтингових програм, стимулювання галузевої фахової співпраці й забезпечення системності державної підтримки у

формуванні та вдосконаленні іншомовної професійної спроможності правників до нових реалій професійного правничого простору.

Зацікавленість проблематикою проявляють й вчені-філологи, вчені-психологи, із акцентом уваги на психологічний, психоаналітичний аспект формування та вдосконалення іншомовної професійної компетентності правників, із дослідженням ролі і значення мотивації кожного із учасників освітнього процесу, а у подальшому правника до вивчення, розуміння значимості для професійної реалізації та практичної реалізації відповідної компетентності у професійній правничій діяльності, до вдосконалення її рівня задля своєї професійної конкурентоздатності (наприклад, роботи Н. Мосол, М. Ткалич, С. Запольських, І. Романова, І. Заярної тощо). Як було вже зазначено, вчені-філологи зупиняються на різних аспектах компетенцій в іншомовній професійній правничій компетентності, на мовному середовищі як сфері формування та вдосконалення останньої, на різних видах дискурсів, в т.ч професійного, та їх значенні для формування зазначеної компетентності, і, беззаперечно, на ролі та значенні іноземної мови для особистісного формування правника.

Отже, доктринальний вимір дослідження іншомовної професійної правничої компетентності є полігалузевим, полівекторним, що зумовлено унікальністю відповідного різновиду компетентності. Пропонується умовне виокремлення декількох «базових» напрямків доктринального дослідження її ресурсу, а саме:

1) як предмету педагогічних (різноваріативність поділу за спеціальностями) наук із акцентом на спрямованості цього різновиду іншомовної компетентності, зв'язок із специфікою правничої діяльності та обґрунтуванням обумовленості процесу формування та вдосконалення такої компетентності правника викликами правничого професійного простору, адаптованого до вимог реального часу; із дослідженням ролі і значення у формуванні та вдосконаленні такої компетентності (із виокремленням її елементів, рівнів тощо), педагогічних

умов, педагогічного інструментарію тощо. Завдяки різному ступеню «занурення» у проблематику дослідження, безпосередню сферу експериментальної активності, цей напрямок є полігалузевим, полівекторним, із суттєвими кількісними показниками результативності, однак слід відмітити різноваріативність їх «наукової цінності та привабливості».

2) як предмет дослідження вчених-правників із домінуванням погляду на професійну орієнтованість такої компетентності, зумовленість її змісту, рівня запитання реального професійного правничого простору й акцентом уваги на окремі галузеві особливості або сфери правового регулювання, або ж види правничої діяльності. Не зважаючи на визнання її комплексного, міждисциплінарного характеру, все ж таки «домінуючими» є результати правових досліджень, присвячені переважно когнітивному та діяльнісному аспекту іншомовної професійної компетентності правника із посиленою спеціалізацією стосовно певного виду професійної правничої діяльності особи;

3) як предмет дослідження інших наук із, переважно, вузькоспеціалізованим аналізом або окремих елементів, критеріїв іншомовної професійної компетентності правника, або «зовнішнього впливу» на формування останньої, із залученням різних суб'єктів.

Все це підтверджує тезу про доцільність комплексного, системного, міждисциплінарного (міжгалузевого) дослідження феномену іншомовної професійної підготовки правника задля з'ясування реального її ресурсу та унікальності. Суто галузевий (вузькоспеціалізований) підхід не дозволяє досягти результату, обумовлюючи «дефектність» не тільки розуміння її ролі і значення для професійної компетентності правника, але й всього процесу її формування та вдосконалення у ЗВО та у подальшій професійній діяльності фахівця у правничій сфері.

1.3. Освітні практики формування іншомовної професійної компетентності студентів-правників у правничих школах України

Правничі школи (термін, що і не є досить поширеним у вітчизняній правничій науці та у законодавстві, проте у правничому професійному середовищі розглядається як синонім ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів за галуззю знань 081 Право), базуючись на вимогах чинного законодавства, в т.ч. й Стандартів вищої освіти для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) й третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти, забезпечуючи формування іншомовної професійної компетентності правника, з акцентом уваги на загальні, спеціальні (фахові) компетентності, досягнення результатів навчання, автономії у визначенні назв тих освітніх компонентів, вивчення яких зорієнтоване на набуття здобувачами відповідних компетентностей (стосовно обов'язкових освітніх компонентів), а також у створенні додаткових можливостей для здобувачів для вдосконалення відповідної компетентності, в т.ч. й за рахунок вибіркового фахового спрямування для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача, впровадження сертифікатних програм, програм підвищення кваліфікації, факультетів, шляхом активної популяризації ресурсів неформальної (інформальної) освіти й забезпечення перезарахування отриманих здобувачем освіти результатів навчання.

Узагальнений аналіз освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів за галуззю знань 08 Право спеціальністю 081 Право в Україні, у частині формування іншомовної професійної компетентності правника дозволяє виділити основні практики, серед яких: по-перше, впровадження в навчальні плани обов'язкового освітнього компоненту, зорієнтованого на набуття загальних іншомовних компетентностей, й із акцентом на фахову її спрямованість задля набуття спеціальних (фахових) іншомовних

компетентностей. Як правило, такий компонент вивчається на першому році навчання на рівні вищої освіти «бакалавр» в обсязі 4-8 кредитів ЕКТС із формулюванням релевантної його змісту назви, як-то: Іноземна мова професійного спрямування, Іноземна правнича мова, Студії з іноземної мови (професійна спрямованість), Юридична англійська мова, Іноземна мова за професійним спрямуванням, Іноземна мова для правників тощо.

Не зважаючи на розмаїття назв відповідного освітнього компонента, його вивчення здобувачами є обов'язковим, що дозволяє фактично вдосконалити ту іншомовну компетентність, яку продемонстрували здобувачі при вступі до ЗВО (сертифікат ЗНО, НМТ) за підсумками отримання загальної середньої освіти, й водночас посилити її професійну спрямованість вже під час навчання у закладах вищої освіти. На першому (бакалаврському) рівні вищої освіти правничі школи демонструють різні освітні практики – від вивчення лише на першому році навчання одного освітнього компонента (зазначеного вище) й аж до вивчення його впродовж всього періоду навчання на відповідному рівні вищої освіти, із посиленням професійно орієнтованої його спрямованості та поступовим переходом від «загального» до «поглибленого» рівня опанування (із варіаціями щодо навчального навантаження на рік, семестр, тиждень). Так, наприклад, у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка здобувачам на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти пропонується на першому та другому роках навчання «Іноземна мова. Базовий рівень» й «Іноземна мова (з елементами спеціалізації)», на третьому – «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», а також викладання дисциплін професійного спрямування іноземною мовою, а на четвертому році навчання – «Іноземна мова з фахової комунікації». Для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пропонується дисципліна «Іноземна мова для академічних цілей» і викладання дисциплін фахового спрямування іноземною мовою.

У Національну юридичному університеті імені Ярослава Мудрого для здобувачів «Військового інституту», наприклад, пропонується наступна освітня модель – «Іноземна мова (базовий курс)», «Іноземна мова (корективний курс)», «Іноземна мова (загальновійськовий курс)», з одночасним вивченням дисципліни «Студії з іноземної мови (професійне спрямування)» та можливості обрання мовних дисциплін з переліку «Дисциплін для вибору» із суто вузькою професійною спрямованістю. У Львівському національному університеті імені Івана Франка для здобувачів, що навчаються за освітньою програмою «Право» спеціальністю 081 «Право», на першому рівні пропонується обов'язковий освітній компонент «Іноземна мова», а на другому – «Іноземна правнича мова».

По-друге, формування переліку дисциплін вільного вибору здобувачів для формування їх індивідуальної освітньої траєкторії, включаючи до цього переліку й ті, які зорієнтовані на вдосконалення іншомовної професійної компетентності правника. Серед таких можна назвати: «Ділова іноземна мова», «Теорія і практика юридичного перекладу», «Галузевий переклад», «Advanced Studies on EU Law», «Contemporary Legal history», «International law of treaties», «Law of international organizations», «International Business Law and Negotiations», «Introduction to European legal values», «Advanced Studies on Law», «Comparative Criminal Law» тощо.

Така практика є досить поширеною для вітчизняних правничих шкіл й має прояв від включення до такого переліку (каталогу дисциплін вибору) однієї-кількох і до повного відсотка від загальної кількості запропонованих для вибору дисциплін.

По-третє, викладання окремих дисциплін блоку «фахові дисципліни» іноземною мовою (т. зв. «спрощена» версія формування поглибленої іншомовної професійної компетентності здобувача-правника), що є характерним для, наприклад, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Запорізького

національного університету та інших правничих шкіл й аж до т.зв. «складної версії», а саме забезпечення викладання на освітній програмі «Право» за галуззю знань 08 Право спеціальністю 081 Право іноземною мовою всіх освітніх компонентів освітньої програми, що впроваджено, наприклад, у Національному університеті «Одеська академія». Якщо ж вести мову про другий (магістерський) рівень вищої освіти, то у правничих школах України, поряд із обов'язковим освітнім компонентом (наприклад, «Професійно-орієнтований практикум іноземною мовою», «Практика наукового та ділового спілкування іноземною мовою», «Іноземна мова правника», «Іноземна правнича мова», «Іноземна мова для правника», «Практичний курс іноземної мови для правників», «Юридична іноземна мова» тощо), а також викладанням окремих фахових освітніх компонентів іноземною мовою (наприклад, «Міжнародне митне право» в Університеті митної справи та фінансів, «Порівняльне кримінальне право», «Міжнародне бізнес-право», «Міжнародне та Європейське екологічне право» у Національному юридичному університеті Ярослава Мудрого) , поширеною є практика впровадження освітніх програм «Право» з подвійним дипломом у співпраці з іноземними партнерами.

Так, наприклад, у Навчально-науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка забезпечується підготовка здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Україно-європейські правничі студії» у співпраці з Університетом Миколаша Ромеріса (Литовська Республіка), із вибіркоvim блоками: «Правове регулювання публічного управління та прав людини», «Право інтелектуальної власності», «Приватне право», що передбачає послідовне посеместрове навчання у ЗВО-партнерах іноземною мовою, обов'язкову проектну активність на базі зарубіжного партнера, проходження підсумкової атестації у формі атестаційного екзамену на базі вітчизняної правничої школи, та захист магістерської роботи в зарубіжного партнера. При цьому всі активності лише іноземною мовою.

Більший спектр іншомовних освітніх програм з подвійним дипломом для другого (магістерського) рівня вищої освіти пропонує Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, в т.ч. й у співпраці із Університетом Миколаса Ромеріса (Литовська Республіка) та Університетом Савой Монблан (Французька Республіка).

І, беззаперечно, варто пам'ятати про можливості здобувачів прийняти участь у програмах міжнародної академічної мобільності із безпосереднім «зануренням» в іншомовне середовище й підвищення своєї професійної конкурентоспроможності завдяки інтеграції у відповідну фахову спільноту.

По-п'яте, надання додаткових можливостей для вдосконалення іншомовної професійної компетентності правника за рахунок впровадження сертифікатних програм, програм підвищення кваліфікації тощо. Так, наприклад, на базі Центру післядипломної освіти Запорізького національного університету здобувачі мають змогу навчатися за сертифікатною програмою «Юридичний переклад», а на базі Науково-освітнього центру професійного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – «Business English», «Basics of Legal Writing».

Не менш цікавим і корисним є досвід правничих шкіл щодо використання центрів іноземного права для впровадження іншомовних професійних активностей (мовні професійні клуби, курси іноземної професійної мови, практикум правничого письма, аргументації тощо). Такі практики активно впроваджуються, зокрема на базі Центру європейського права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, центрів американського права, права ЄС на базі Національного університету «Одеська юридична академія», Центру німецького права у Київському авіаційному університеті, а також центрів німецького, австрійського та швейцарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за активної системної участі правників-носіїв іноземної мови,

використання новітніх інформаційних технологій для обмінів джерельною фаховою базою.

Цікавою є практика Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого у впровадженні сертифікатних курсів вихідного дня (наприклад, «Academic Writing Made Easy», «Presenting at Conferences and Publishing Research»).

По-шосте, популяризація іншомовних освітніх професійно-орієнтованих ресурсів неформальної (інформальної) освіти із можливістю перезарахування результатів такого навчання здобувачів. Серед таких, наприклад, англomовні освітні ресурси навчальної платформи HELP – (Human rights Education for Legal Professionals) – європейської програми з навчання у сфері прав людини для представників юридичних професій, із можливістю дистанційного навчання («Anti-discrimination issues», «Admissibility criteria in applications submitteve European Court of Human Right», «Business and human rights», «Asylum and the АЕHR» тощо, освітні ресурси Програми USAID, як-то: «Legal English for Ukrainian students», «Legal Writing», «Legal Negotiation») тощо.

Отже, сформовано розмаїття практик формування та вдосконалення іншомовної компетентності здобувачів-правників у правничих школах України, із забезпеченням системності та професійної орієнтованості всього освітнього процесу на всіх рівнях вищої освіти. Поряд із «базовими» («мінімальними») практиками з акцентом, насамперед, на загальнообов'язкових мовних освітніх компонентах, мінімумі мовних дисциплін вільного вибору здобувачів й популяризації активностей у форматі неформальної (інформальної) освіти, правничі школи пропонують й «просунуті», а інколи навіть і «зразкові» (з елементами новаційності) практики, із поглибленою загальною іншомовною підготовкою, посиленням її професійної орієнтованості, максимальною популяризацією та забезпеченням формування здобувачами індивідуальної освітньої траєкторії за рахунок вибору фахових освітніх компонентів, викладання

яких забезпечується іноземною мовою, участі у програмах міжнародної академічної мобільності, а також навчання на іншомовних освітніх програмах, в т.ч. й програмах подвійного диплому у співпраці з іноземними закладами освіти. Розмаїття наявних практик правничих шкіл обумовлене різним рівнем спроможності останніх забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців для професійної діяльності в умовах нових викликів правничого простору.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК СКЛАДОВА ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

2.1 Юридичний переклад як вибіркова навчальна дисципліна для студентів-правників: особливості формування змісту

Іншомовна підготовка студентів-правників з використанням навчальних дисциплін вільного вибору цілком логічно передбачає можливість формування серед пропозицій «Каталогу вибірових дисциплін» («Переліку вибірових дисциплін») й дисципліни «Юридичний переклад», з огляду на істотне зростання в умовах євроінтеграційних державотворчих та правотворчих процесів в Україні, запиту суспільства, держави на правників, спроможних працювати із актами Європейського Союзу, комунікувати із простором, здійснювати професійну діяльність в межах останнього, інтегруватися в європейський правничий професійний простір. Спроможність працювати з юридичними документами, бути учасником юридичних (у всьому видовому розмаїтті) процесів, розуміти правничу термінологію з урахуванням її специфіки залежно від контексту, актуалізують поглиблену увагу закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх правників, при формуванні іншомовної професійної спроможності останніх, зосереджуватись і на створенні достатніх умов для формування у них компетентностей юридичного перекладу, розширення професійної компетентності правників, у т.ч. й за рахунок додаткової спроможності бути перекладачем у своїй професійній діяльності, у професійній сфері.

Варто усвідомлювати, що юридичний переклад – це « ... різновид галузевого перекладу», «спеціальний галузевий переклад» [Рахімова 2022, с. 193], «це найскладніший тип перекладу, бо він є багатоаспектним, із поєднанням

правової, лінгвістичної, політичної та культурної складових» [Повенко 2024], це найскладніший вид галузевого перекладу, бо «... перекладач має бути одночасно і філологом, і правником» [Все що, 2022], це вид «спеціалізованого перекладу, який обслуговує правову сферу комунікації і найчастіше представляє собою переклад матеріалів, необхідних для обміну інформацією на юридичну тематику та здійснення комунікації між людьми, які володіють різними мовами» [Радецька 2021, с. 143]. Це «один із видів найскладніших видів перекладу» [Желясков, 2015, с. 126, 128], це «різновид спеціалізованого перекладу, особливим завданнями якого є ... співставлення оригіналу і перекладу за параметрами структури, семантики і потенціалу впливу» [Радецька 2021, с. 146], «визначення того, в чому текст оригіналу повинен збігатися із текстом перекладу, а в чому може не збігатися» [Радецька 2021, с. 146], із орієнтацією на те, що переклад не має жодним чином «зашкодити» оригіналу, має забезпечити збереження юридичної сили оригіналу. Це різновид спеціального галузевого перекладу, для якого є характерним: домінування юридичної термінології, яка перекладається або за допомогою словосполучень або ж описово, доволі широке вживання латинських слів та виразів, спеціальних скорочень, ідіоматичних виразів, фразеологічних сполучень стилістичних виразів, які не є притаманними для загальнолітературної мови, поширене вживання формальних виразів, іншомовних та давньомовних слів. В якості прикладів можна назвати, наприклад, вживання lat. слова *cases* (випадки), фр. *appel* (апеляція), фразеологічного словосполучення *Marshal of the court*, давньоанглійського виразу *hereinabove*.

Юридичний переклад, як і будь-який інший переклад, полягає у «... перетворенні документа (тексту), написаного мовою оригіналу, або ж промови в оригіналі, на відповідник цільовою мовою ... однак саме цей вид стоїть на перетині трьох галузей – правознавства (права), мовознавства і перекладознавства» [Ліннік 2024]. У класифікаційному поділі типів перекладу (галузевого перекладу) юридичному виділяється особливе місце. Так, наприклад,

О. Рахімова, Л. Лебедева, аналізуючи різні підходи щодо поділу галузевого перекладу на типи, види, звертають увагу на те, що, з урахуванням різних галузей знань, переклад може бути науково-технічним, суспільно-політичним, при цьому перший, при деталізованому поділі, розпорошується у «... військовий, медичний ... в галузі юриспруденції» [Рахімова 2022, с. 190], водночас зазначають, що за цим же критерієм виокремлюються різні види «спеціального перекладу», серед яких і «переклад текстів у галузі права» [Рахімова с. 190], хоча «домінуючим» все ж таки є поділ перекладу на усний та письмовий залежно від «безпосереднього об'єкту (предмету) перекладу» [Рахімова с. 191]. Хоча останнім часом досить часто можна зустріти й згадування про види мовленнєвої діяльності особи, а саме: аудіювання, читання, говоріння, письмо. Якщо мова йде про усний переклад, його ще називають «перекладом на слух», оскільки передбачається сприйняття особою оригіналу на слух (в усній формі) й подання перекладу для усного сприйняття (модель відносин «Людина-Людині»), то варто розуміти, що має місце його видове розмаїття – синхронний, послідовний та переклад з паперу, із загальною для всіх них ознакою – «одноразовістю». При фокусуванні уваги на письмовому перекладі (модель «Людина-Знак»), мова йде про роботу із «документами, писаним фіксованим оригіналом» й наданням можливості багаторазового опрацювання результатів перекладу. Ну і, з урахуванням активного використання технологічних процесів, інформаційних технологій, модель відносин може мати вигляд «Людина-Техніка (Технологія)», а відповідно й переклад вважається аудіовізуальним.

Всі ці положення повною мірою варто враховувати при формуванні змісту навчальної дисципліни вільного вибору студентів-правників «Юридичний переклад» із одночасним урахуванням особливостей відповідного галузевого перекладу. Серед таких виокремлюються: специфіка та складність правової термінології, «мінливість» правового дискурсу, особливість (не стандартизованість, хоча й із прагненням до такої) національних правових

систем, що впливає на сприйняття розуміння та відтворення предмету перекладу (залежно від законодавства країни, регіону, правових стандартів тощо). Н. Курах, І. Труцуненко, Т. Редчись виокремлюють серед особливостей юридичного перекладу « ... потребу урахування того, що кожна країна має свою власну правову систему, яка відображає її культуру, історію і менталітет ... і потрібно забезпечити максимальну відповідність вихідного тексту термінології правової системи іншої країни та її відповідність мові перекладу з точки зору стилю та синтаксису ... наявність значної кількості спеціальних термінів, що вимагають ... використання різних засобів комунікації ... як наслідок, неправильний переклад ... не тільки спотворює зміст, але й призводить до серйозних наслідків ... невиконання угод, договорів, порушень прав людини» [Курах 2015, с. 130-131].

При формуванні відповідного змісту навчальної дисципліни варто враховувати, що: по-перше, вивчення відповідної дисципліни вже передбачає наявність певного «фундаменту» у підготовці студентів-правників, загальномовної, в т.ч. й іншомовної, компетентності навчальних дисциплін загальнообов'язкового блоку та «базових» навчальних дисциплін фахового спрямування. Оскільки «Юридичний переклад» є практикоорієнтовною навчальною дисципліною професійного спрямування, вже має бути у студента-правника «запас» професійних правничих знань й достатній рівень іншомовної підготовки. Все це дає підстави стверджувати, що таку дисципліну цілком можна запропонувати студентам-правникам на четвертому році навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти або ж на другому (магістерському) рівні вищої освіти. По-друге, змістовне наповнення має бути таким, щоб охопити все розмаїтті юридичних текстів як жанру офіційно-ділового стилю, із акцентом на їх лексичні (терміни, фразеологізми, архаїзми тощо), граматичні (часові форми, безособові речення, синтаксична структура тощо) особливості, специфіку усного, аудіовізуального перекладу, вимоги до особи, яка здійснює переклад, а також зосередити увагу на нюансах перекладу у різних складових системи права,

правової системи, особливо, з урахуванням своєрідності правових систем світу, національного характеру законодавства країн світу, наявності стандартизованих міжнародно-правових та європейських правових приписів тощо.

З огляду на те, що відповідна навчальна дисципліна вільного вибору пропонується студентам-правникам задля підвищення їх конкурентоспроможності у подальшій професійній діяльності, цілком логічним є моделювання змісту відповідної навчальної дисципліни (з розрахунку 3-4 кредити ЄКТС), із тим, щоб передбачити: а) блок тем з поглибленого вивчення особливостей правничої термінології, її перекладу, в т.ч. й залежно від контексту, роботі із словниками правничої термінології, словосполучень, аббревіатур тощо. Неодноразово зверталась увага на те, що правники-перекладачі «без досвіду» припускають помилок у професійній діяльності, серед яких: «... неточність у виборі мовного аналогу як результат – неточний зміст перекладу певного положення або ж документу в цілому; прямий переклад кліше – перекладач не адаптує «клішований юридичний термін» до потреб країни; помилки у перекладі аббревіатур, скорочень, назв, особисті оціночні судження, пояснення, судження» [Все що, 2022]. Варто звернути увагу на те, що правнича термінологія не тільки кількісно значна, але й багатозначна у розумінні. Так, наприклад, українському терміну «адвокат» релевантними є одразу три англійські терміни – «advocate», «solicitor», «barrister». Привертає увагу й те, що порівняння, наприклад, британської та американської правничої термінології виявляє відмінності «... на рівні національно-культурного компонента навіть серед термінів, які позначають універсальні поняття права» [Радецька, 2021, с. 144]. Так, наприклад, під час перекладу словосполучення «ордер на арешт», з урахуванням специфіки законодавства і правової системи країни, британський еквівалент буде «bench warrant», натомість американський – «arrest warrant» [Радецька, 2021, с. 144], як і, наприклад, «місто – графство» у британському еквіваленті – це «county of city (of town)», натомість «місто-округ» у США – «a metropolitan town/ country», отже

«county» – це «графство», це «округ» [Радецька 2021, с. 144]. Наприклад, словосполучення Solicitor General, що перекладається як «заступник генерального прокурора/ заступник міністра юстиції» у США визначає одну особу, бо ці посади поєднані, натомість у Великій Британії – це різні посади [Желясков, с. 128], аналогічною є ситуація, наприклад, й із словосполученням «Attorney General» [Желясков 2015, с. 128]. Саме тому і у змісті відповідної навчальної дисципліни варто передбачити ці положення. Так, наприклад, у Запорізькому національному університеті у змісті навчальної дисципліни «Юридичний переклад» передбачено окремий модуль «Британський та американський варіанти англійської мови у сфері юриспруденції». Звертаючи увагу на синоніми в перекладі юридичних термінів, варто пам'ятати, що: « ... у разі багатозначності терміну, що є досить поширеною практикою, варто спиратися на контекст ... rate у словосполученні «interest rate» означає «відсоткову ставку», натомість у словосполученні «inflation rate» вже означає «рівень інфляції» [Коротка 2021, с. 122], не забувати і про країнознавчі та географічні реалії. Так, наприклад, Law School of Washington State University варто перекладати як «Правнича школа університету штату Вашингтон» і жодним чином не як «Правнича школа Вашингтонського державного університету». У разі ж відсутності еквіваленту у мові перекладу варто підбирати лексичний відповідник або ж використовувати кальку» [Коротка 2021, с. 122].

Складнощі виникають також із «сталими виразами», складними термінами та фразеологізмами й їх перекладом або у правничих документах, або ж під час професійного спілкування, процесуальних дій тощо. Так, в якості прикладу можна назвати некоректний переклад словосполучення «bad actor», що позначає «затятого злочинця», а не «поганого актора», «composite picture» – як такого, що позначає «фоторобота», однак не «зібрану (збірну) картину». Варто усвідомлювати, що в наявності є юридичні ідіоми («мовні штампи»), які використовуються досить часто як у правничих документах, так і у спілкуванні,

як-то: «to make default» – «не виконувати обов’язки», «не з’являтися до суду», «the bar and the bench» – «адвокати та судді». Не менш важливо пам’ятати про «своєрідні сталі словосполучення», а саме: «Magna Carta» у перекладі українською мовою – «Велика хартія вольностей», «Writ of Mandamus» – український аналог «Судовий наказ». Складнощі юридичного перекладу зумовлені й специфікою формування юридичної термінології кожної країни, а відповідно потребою урахування цього у професійній діяльності у разі опрацювання актів законодавства відповідної країни, участі у процесуальних діях, у роботі з клієнтами тощо. Так, наприклад, такі юридичні терміни в американському праві як «prison» і «jail» не є повними синонімами і їх «... семантична відмінність вказує на термін тюремного ув’язнення й на тяжкість вчиненого злочину ... якщо термін не перевищує одного року, тоді відповідну пенітенціарну установу називають «jail», а у разі ж більш тривалого терміну – «prison». Така відмінність обумовлена історією формування системи пенітенціарних установ США [Радецька 2021, с. 144; Дуднік 2019, 57].

Не менш вадливими є й аббревіатури та використання транслітерації у їх перекладі, як-то: TRIPS Abkommens – Угода про ТАПІВ, Agreement on Trade – Related Aspects of Intellectual Property Rights – український еквівалент – Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності або ж WTO-Abkommen – Угода про ВТО, World Trade Organization – Всесвітня торгівельна організація [Курах 2015, с. 132], FBI – Federal Bureau of Investigations, BASF – Bar Association of San Francisco – Колегія адвокатів Штату Сан-Франциско, а також скорочень, як-то: gdn – guardian (опікун), Gtd – guaranteed (гарантований), CID – Civil Investigative demand (вимога про видачу документа), B.L.A. – bilateral agreement (двосторонній договір), ROR – release on recognizance (звільнення з підпискою про невіїзд), GBMI – guilty, but mentally ill (винний, проте вимагає примусового психіатричного лікування на період терміну виконання покарання), DUI/ DWI –

driving under the influence/ driving while intoxicated (керування автотранспортним засобом у нетверезому стані або у стані сп'яніння) [Желясков 2015, с. 128].

Цей блок змістовного наповнення відповідної навчальної дисципліни має зосереджуватися на роботі із глосаріями, словниками правничих термінів, глосарієм термінів *acquis* ЄС, тлумачними словниками, що дозволить не тільки збагатити спеціальний фаховий словниковий запас здобувачів-правників, але й розуміння особливостей відповідної термінології у законодавстві різних країн світу, особливостей перекладу термінів й пошуку релевантних вітчизняних мовних аналогів.

По-друге, блок тем з роботою з юридичними текстами (нормативно-правовими актами, інтерпретаційними актами, індивідуальними актами тощо). З огляду на актуалізацію для України проблематики кадрового супроводу процесів перекладу актів законодавства ЄС українською мовою й актів законодавства України англійською мовою в умовах реалізації євроінтеграційних прагнень України, підтвердженням чому цілком можна вважати підвищений інтерес керівництва країни до формування державної політики у відповідній сфері та її реалізації, інституційного забезпечення, в т.ч. й завдяки створенню Офісу перекладів в Офісі Віце-прем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Поглиблена робота з різними юридичними текстами дозволить реалізувати модель «Людина-Знак» й дозволить зосередитися на особливостях кожного із них, їх структурі, назві, змісті. Цілком логічною вбачається робота з різними актами національного законодавства, із актами правозастосування, інтерпретаційними актами, індивідуальними документами. Їх можна використовувати як для письмового перекладу, так і для усного (як різновиду «перекладу з паперу»). Важливо пам'ятати, що саме в аспекті різновидів юридичних текстів навіть простежується певна спеціалізація окремих бюро перекладів або ж юридичних фірм (додатковий напрямок їх роботи), із акцентом, наприклад, на договори, меморандуми, контракти, установчі документи,

апостилі, доручення, заповіти, документи для перетину кордону тощо. Для майбутнього правника, що орієнтується на професійну реалізацію у комерційній сфері, беззаперечно важливо розуміти специфіку всіх документів приватно-правової сфери регулювання, хоча й інші також не будуть поза його увагою (контракти, сертифікати, ліцензії, накази тощо), а це вимагає потребу їх опрацювання під час вивчення відповідної навчальної дисципліни «Юридичний переклад».

По-третє, теми з усного та аудіовізуального перекладу із акцентом на предмет перекладу і модель взаємовідносин під час перекладу. Доречним вбачається внутрішній поділ тем і занять на: матеріальну, процедурну та процесуальну складові, із розподілом по галузям права і видам професійної правничої діяльності. По-четверте, вимоги до правника-викладача, із розмежуванням його статусу у разі юридичного перекладу для своєї професійної діяльності та набуття окремого процесуального статусу перекладача як учасника будь-якого різновиду юридичного процесу або ж процедури, із особливостями його відповідальності як елемента відповідного процесуального статусу.

Враховуючи специфіку юридичного перекладу, про що вже зазначалося, варто враховувати все ж таки, що зміст відповідної навчальної дисципліни має поєднувати «мовний» та «правничий» елементи, навіть з огляду на те, що дисципліна пропонується саме здобувачам-правникам. Саме тому серед тем можна запропонувати:

1. Вступ. Англійська (інший аналог) мова у сфері права.
2. Граматичні характеристики юридичного дискурсу: морфологія і синтаксис.
3. Структурно-семантичні аспекти юридичного перекладу.
4. Прагматично-стилістичні особливості юридичного дискурсу.
5. Британський та американський варіанти англійської мови у сфері права.
6. Юридична термінологія та особливості її перекладу.

7. Особливості перекладу текстів актів міжнародного та національного права.
8. Ділове правниче професійне спілкування. Синхронний та послідовний переклад у сфері права.
9. Письмовий юридичний переклад. Особливості перекладу юридичних документів.
10. Аудіовізуальний юридичний переклад. Використання інформаційно-технологічних інструментів у юридичному перекладі.

Враховуючи змістовну практичну спрямованість відповідної навчальної дисципліни в цілому, логічним є розподіл всіх годин обсягу викладання на: лекційні години, практичні заняття, самостійну роботу у розрізі: 1/4 - 2/4 – 1/4 й із заліком як формою підсумкової атестації.

Отже, змістовне наповнення навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад» з урахуванням особливостей відповідного різновиду галузевого перекладу, має поєднувати «мовну» та «правову» складові, практикоорієнтованість (у розрізі тем, модулів) й, з огляду на орієнтацію на здобувачів-правників. Зазначена навчальна дисципліна вільного вибору може бути запропонована на третьому-четвертому роках першого (бакалаврського) або ж на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у правничих школах України.

2.2 Кадровий супровід викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад»

Одним із складових елементів результативного забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад» варто вважати кадрове забезпечення. З огляду на специфіку

відповідної навчальної дисципліни, її змістовного наповнення та враховуючи унікальність самого юридичного перекладу як різновиду галузевого перекладу, що передбачає поєднання «мовної» та «правничої» підготовки здобувачів, цілком логічно вести мову про те, що й кадровий супровід викладання має бути релевантним. Роль викладача варто розглядати в аспекті формування відповідної компетентності здобувачів-правників у розрізі всіх її елементів, у т.ч.:

1) мотиваційному, із формуванням «глибокої зацікавленості» у певному різновиді галузевого перекладу, важливості набуття відповідних компетентностей для професійної реалізації, підвищення рівня своєї конкурентноспроможності на ринку сучасної правничої праці;

2) цільовому, із формуванням у здобувачів під час навчання та з орієнтацією на подальшу професійну діяльність у галузі права, компетентностей визначати «... особисті цілі, проекти, плани, конкретні алгоритми дій щодо їх досягнення» [Сахно 2017, с. 80] у сфері правничої діяльності як на національному рівні, у т.ч. й із доступом до джерел права ЄС, зарубіжних країн, так і на національному рівні (професійна реалізація у міжнародних інституціях, у міжнародних правничих кампаніях, «успішна реалізація» при співпраці із закордонними клієнтами тощо);

3) орієнтаційному, із урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх умов професійної правничої діяльності (запит суспільства, держави на правників, спроможних працювати в умовах євроінтеграційних та північноатлантичних реалій життя, із усуненням будь-яких «мовних бар'єрів» та високою результативністю своєї професійної діяльності);

4) функціональному, із акцентом на формування у здобувачів-правників компетентностей щодо використання набутих знань, умінь, навичок перекладу правничих документів, усного перекладу, аудіовізуального перекладу у професійній правничій діяльності, застосування правничої термінології, із релевантними змісту юридичного дискурсу мовними еквівалентами тощо, для

формування професійних зав'язків й інтеграції у професійний правничий простір);

5) контрольному, із визначенням критеріїв оцінювання як поточного, так і підсумкового, із урахуванням особливостей як самого юридичного перекладу як різновиду галузевого перекладу, так всього розмаїття їх типів та різновидів;

6) оцінному (оціночному), із формуванням з здобувачів-правників компетентностей щодо визначення ними засад самооцінювання, рівня «стійкості» до нових потреб правничого простору в правниках-перекладачах, вдосконалення спеціалізації останніх й навчання «впродовж всього професійного життя». Викладач – це не « ... тільки висококваліфікований спеціаліст, але й творча, комунікабельна, всебічно розвинена та гармонійна особистість» [Сахно 2017, с. 80], що вимагає при визначенні кадрового супроводу викладання навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад» урахування не тільки безпосередньо високого рівня професійної кваліфікації викладача, але й « ... психологічних, етичних, естетичних та комунікабельних компонентів його компетентності» [Сахно 2017, с. 80], оскільки студентоцентрованість та практикоорієнтованість процесу вивчення відповідної навчальної дисципліни передбачає усвідомлення викладачем « ... унікальності самого здобувача» [Сахно 2017, с. 80], специфіки самої дисципліни й її ролі у формуванні професійної правничої компетентності здобувачів в цілому, « ... своєї відповідальності у цьому процесі» [Сахно 2017, с. 80]. Це набуває особливого значення, з огляду на те, що відповідна навчальна дисципліна є дисципліною вільного вибору здобувачів-правників, й сама процедура вибору нерозривно пов'язана із «привабливістю» викладача (викладачів), які забезпечують її викладання для здобувачів, авторитетом його (її) у спільноті здобувачів, відсутності «елементів токсичності» у їх діалозі.

Це все у сукупності зумовлює обґрунтування потреби формування «міксованого» («складного») кадрового ресурсу для викладання відповідної

навчальної дисципліни за рахунок залучення викладача-філолога і викладача-правника, «бінарного кадрового супроводу». Це дозволяє не тільки забезпечити набуття здобувачами-правниками відповідних іншомовних компетентностей (і це дозволить зосередити увагу на тих темах, які безпосередньо присвячені характеристикам дискурсу), а також зосередити акцент уваги на фахових особливостях іншомовної компетентності. Недоцільним вбачається використання «моносуб'єктної» моделі при визначенні кадрового супроводу викладання навчальної дисципліни, як стосовно моделі «викладач-філолог», так і моделі «викладач-правник». «Моносуб'єктність» кадрового забезпечення викладання цієї дисципліни, навіть з огляду на можливість підвищення кваліфікації викладача, на жаль, не є цілком релевантною, бо для філолога досить складно «зануритися» у всю специфіку сфери права, навіть якщо особа підвищує свою компетентність шляхом отримання другої вищої освіти (галузі знань 08 Право спеціальність 081 Право), оскільки: по-перше, це досить тривалий процес, а, по-друге, досить складний процес, із значними ресурсними витратами, по-третє, він має бути постійним, оскільки вимагає своєчасного реагування на всі зміни у правових системах сучасності й вдосконалення практичного досвіду у сфері права. Стандарт вищої освіти для другого (магістерського) рівня за спеціальністю 081 Право передбачає обов'язкову наявність у вступника (як одна із умов допуску) вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем саме за спеціальністю 081 Право або ж 293 Міжнародне право, що унеможлиблює для викладачів-філологів можливість навчання лише за другим (магістерським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 081 Право або 293 Міжнародне право. Це ускладнює процес підготовки «моносуб'єкта» (модель «викладач-філолог») для викладання навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад».

Комплексний характер змістовного наповнення навчальної дисципліни («мовно-правничий») вимагає й релевантного кадрового забезпечення, яким є бінарне (філолого-правниче) кадрове забезпечення, тобто із одночасним

залученням до викладання відповідної навчальної дисципліни двох викладачів – викладача-філолога і викладача-правника. Якісне забезпечення формування у здобувачів-правників компетентностей юридичного перекладу можливе завдяки одночасному залученню «викладача-філолога», який зосереджується на викладанні «мовної» частини змісту дисципліни, а також викладача-правника, який зосереджується відповідно – на «правничій» складовій змісту, й спільної їх участі під час проміжної (поточної) та підсумкової атестації здобувачів.

Практикоорієнтований компетентнісний зміст дисципліни передбачає наявність відповідного рівня підготовки самих викладачів, наявності у них практичного досвіду юридичного перекладу, а також активне залучення експертів галузей (насамперед, правників) або ж в якості «основного» викладача або ж хоча б в якості «гостьових» викладачів. Якщо «основні викладачі» формують «базову модель» кадрового супроводу викладання відповідної навчальної дисципліни, то «гостьові» – «факультативні» елементи такої моделі. Враховуючи, що відповідна навчальна дисципліна орієнтована на здобувачів-правників, логічним є акцент при формуванні «факультативного» елементу кадрового ресурсу саме на експертах у галузі права. «Гостьові» викладачі (практики, експерти галузі) можуть залучатися одноразово для супроводу окремих тем, модулів, для поточної атестації здобувачів. Так, цілком логічним залучення практикуючих правників-перекладачів з досвідом відповідної роботи у міжнародних юридичних фірмах, які спеціалізуються на обслуговуванні міжнародних компаній, підготовці документів та представництві інтересів клієнтів у судових інституціях (наприклад, ЄСПЛ), під час вивчення тем, безпосередньо пов'язаних із перекладом актів міжнародного та національного законодавства, перекладом інтерпретаційних актів. Так, наприклад, Олег Клим'юк, член Центру правничої лінгвістики ВША НААУ, під час участі у заході з підвищення кваліфікації адвокатів зазначив, що для представників будь-якої правничої професії важливо бути спроможним до роботи із закордонними

клієнтами, міжнародними партнерами, що передбачає наявність компетентностей роботи із міжнародними актами, актами зарубіжного законодавства, професійного іншомовного спілкування, із використанням релевантної правничої термінології. При цьому професійна правнича діяльність може бути «ускладнена» й перекладацькою діяльністю у галузі права, із дотриманням добровільних стандартів ISO-20771-2020 [Клим'юк 2023]. Задля цього відповідні компетентності потрібно формувати не тільки в процесі професійної діяльності у галузі права, але й, насамперед, під час навчання у закладах вищої освіти.

«Факультативний» елемент кадрової моделі викладання відповідної навчальної дисципліни можуть формувати й представники закордонних правничих шкіл або ж правники-практики, які є носіями іноземної мови, що суттєво актуалізується в умовах впровадження дистанційного (online) навчання й формування додаткових можливостей для «віддалених контактних відносин», а також підтримки іноземних партнерів й готовності їх до співпраці із вітчизняними правничими школами в умовах зовнішньої збройної агресії проти України, і про що зазначають вчені, які досліджують особливості організації освітнього процесу в умовах дистанційного режиму роботи закладів вищої освіти (наприклад, роботи В. Белової, В. Зубенко та ін.) [Белова 2023; Зубенко 2020]. Так, наприклад, завдяки підтримці Програми USAID «Справедливість для всіх» для всіх правничих шкіл України було запропоновано у 2023-2025 р.р. проєкт «International Support for Ukrainian School», із можливістю залучення до освітнього процесу професорів закордонних університетів при викладанні окремих тем навчальних дисциплін вільного вибору здобувачів-правників. Наприклад, Стефан Горовіц (правнича школа Джорджтаунського університету), Лінда Поуп (Університет Ріккеа), Калум Т.М. Ніколсон, Бенуа Майер (Кембріджський університету), Джеймі Абрамс (правничий штату Вашингтон), Карін Міка (коледж права Маршалла Клівлендського університету) тощо.

Позитивною практикою варто вважати залучення під час вивчення тем, безпосередньо пов'язаних із британським та англійським варіантом англійської мови у сфері права, правників-носіїв відповідної мови, із фаховими завданнями з усного, письмового, аудіовізуального юридичного перекладу, що дозволяє вже у безпосередньому спілкуванні не тільки зосередитися на відповідних особливостях правничої термінології, аббревіатур, словосполучень, правничого дискурсу, професійного спілкування, правничого письма тощо. Так, наприклад, можна згадати про сформовані практики залучення до освітнього процесу у правничій школі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Грегорі М. Ешлі (Університет Токіо), Кімберлі Холст (Університет штату Арізона), Майкла Пейла (Школа права Бутану), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – Мачея Серованця (Університет Миколи Коперніка у Торуні), Емми Джонс (Шеффілдський університет), Саді Віттем (Університет Ланкастера), Запорізького національного університету – Сари Нувен (Кембриджський університет), Дімітріоса Кагіароса (Університет Дарема). Сформовано групу професорів-представників правничих шкіл Федеративної Республіки Німеччини, які долучаються до німецькомовного варіанту навчальної дисципліни «Юридичний переклад». Серед них: Бернхард Вегенер (Університет Фрідріха-Олександра), Вольфганг Весс (Університет Спейєр), Крістофер Херманн (Університет Альберта-Людвіга Фрейбурга), Франу Майєр (Університет Біллефельду) із унікальними авторськими методиками опрацювання правничих текстів, синхронного та послідовного перекладу промов учасників судових процесів, адміністративних процедур, роботи із глосаріями правничої термінології, підготовки правничих документів тощо.

Доречним є формування «кадрової» моделі забезпечення викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад» із доповненням «факультативним» елементом не тільки шляхом залучення саме професорів-носіїв іноземної мови як представників закордонних правничих шкіл, а й завдяки

залученню закордонних професіоналів у галузі права (нотаріусів, адвокатів, суддів, прокурорів тощо) й використання відповідного «зовнішнього» ресурсу під час модельованих завдань із професійним спрямуванням (наприклад, підготовка та аналіз промови адвоката у судовому засіданні перед судом присяжних, підготовка доручення для представництва інтересів клієнта у відносинах із органом публічної адміністрації, дебати сторін під час медіаційної процедури тощо).

«Факультативний» елемент кадрового супроводу викладання відповідної навчальної дисципліни може мати прояв не тільки завдяки разовим (поодиноким) зустрічам здобувачів-правників із закордонними правниками-носіями мови (окремі теми, модулі тощо), але й завдяки системним зустрічам (декілька тем, модулів поспіль), що дозволить забезпечити постійну професійну іншомовну правничу комунікацію із правниками-носіями мови, посилити таку комунікацію та поглибити рівень підготовки здобувачів-правників (комплексні послідовні завдання, різні форми співпраці, моніторинг рівня засвоєння знань, набуття компетентностей, персоніфікація співпраці тощо). Використання «факультативного» елементу кадрового супроводу викладання відповідної дисципліни дозволяє посилити всі складові компетентності здобувачів-правників (цільову, орієнтаційну, функціональну, оцінну, контрольну), в т.ч. й за рахунок наочності прикладів успішної професійної реалізації правників завдяки додатковим можливостям, наданим шляхом посилення іншомовної професійної правничої компетентності, в т.ч. й у частині компетентностей юридичного перекладу.

Досить цікавою, ефективною (в аспекті об'єктивності, прозорості, оперативності) є практика залучення закордонних правників-носіїв мови до атестації здобувачів-правників або ж за окремими темами, модулями, або ж до підсумкової атестації із використанням реальних правничих справ (кейсів) для забезпечення об'єктивності, наочності, реальності, ресурсоекономності процедур

атестації та визначення рівня відповідної компетентності здобувачів-правників за підсумками вивчення відповідної навчальної дисципліни.

Отже, для забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад» оптимальною, з огляду на специфіку самої дисципліни, є «базова» кадрова модель, сформована завдяки одночасному залученню двох викладачів («бінарна» модель), а саме: викладача-філолога і викладача-правника, із розподілом між ними відповідно «мовної» та «правничої» складових змісту. Для забезпечення фахової практикоорієнтованості, «занурення» у фахову сферу доцільним вбачається «ускладнення» вищезазначеної кадрової моделі «факультативним» елементом, яким може бути або «внутрішній варіант» – правник-перекладач із досвідом роботи із закордонними клієнтами, міжнародними правничими кампаніями або ж т. зв. «зовнішній варіант» – представник зарубіжної правничої школи-носії іноземної мови або ж зарубіжний експерт у галузі права-носії мови. Як альтернативна й обов'язково виняткова модель («кадровий голод» в умовах надзвичайних подій, воєнного стану тощо) кадрового забезпечення може бути «мономодель», завдяки залученню до викладання відповідної навчальної дисципліни викладача-правника з освітою філолога й обов'язково з досвідом перекладацької діяльності у сфері права.

2.3. Юридичний переклад як вибіркова навчальна дисципліна для студентів-правників: компетентнісно-орієнтовані технології та методи навчання

Для досягнення ефективних результатів навчання з вивчення відповідної навчальної дисципліни важливо використовувати весь спектр компетентнісно-орієнтованих технологій та методів навчання. Серед таких цілком можна

виділити: метод професійних дебатів, метод професійних проєктів, вивчення випадків та ситуацій (case study), професійно-орієнтовані рольові ігри та інші ігрові технології та методи, використання інтерактивних фахових навчальних онлайн-ресурсів, навчання у мовних лабораторіях та мовних фахових центрах.

Метод професійних дебатів традиційно розглядається як «... формалізована розмова між учасниками команди (групи), які відстоюють протилежні позиції стосовно певного питання» [Белова 2023, с. 171]. Цей метод є універсальним, оскільки може бути змістовно наповненим будь-чим, й сприяти як набуттю здобувачами-правниками іншомовної правничої компетентності (в т.ч. й юридичного перекладу), так і компетентностей соціальної взаємодії з різними категоріями осіб. Для професійних дебатів (інша назва, яку можна зустріти у літературі, – «дискусія», а коректніше варто вести мову про «фахову дискусію») характерним є дотримання певних правил, послідовності певних дій й дотримання т.зв. «рамкового характеру». Професійна дискусія може бути за підсумками перегляду запису будь-якого юридичного процесу (його окремої стадії), роботи із юридичними документами й передбачати синхронний або послідовний усний переклад виступів учасників дебатів (груп, команд тощо), переклад юридичних документів, із аргументацією, питаннями, підсумками та рефлексією. Це дозволяє не тільки продемонструвати рівень іншомовної підготовки здобувачів-правників, але й їх компетентності юридичного перекладу й стосовно використання правничих термінів, пошуку релевантних мовних аналогів, забезпечення «якості» перекладу, швидкості реагування, із одночасним проявом критичного мислення, аргументації власної позиції (стосовно перекладу правничих актів, наприклад). Завдяки залученню до освітнього процесу в якості «факультативних» елементів кадрової моделі правників-перекладачів (наприклад, правників міжнародних кампаній, що спеціалізуються на роботі із закордонними клієнтами, мають досвід перекладацької діяльності у сфері права) можливо моніторити «якість» компетентностей здобувачів-правників стосовно

перекладу унікальних особливостей певних правничих документів (ухвал, вироків, постанов, рішень, меморандумів, скарг тощо), процесуальних дій (оцінка речових доказів, судові дебати, оголошення судового рішення, призначення судово-методичної експертизи тощо), здійснювати поточне оцінювання результатів навчання здобувачів-правників. Поширеною практикою у вітчизняних правничих школах є проведення спільно із правниками-перекладачами модельних судових дебатів, із формуванням команд-представників різних сторін правничого процесу, синхронним або послідовним усним перекладом всіх процесуальних дій та письмовим перекладом всіх процесуальних документів, визначенням «якості» перекладу, виокремленням «дефектів», їх аналізом й визначенням переможців (у т.ч. і в окремих номінаціях – «Кращий у використанні правничої термінології», «Найкращий синхронний професійний перекладач-правник», «Кращий в аргументації правової позиції» тощо). Така практика є досить поширеною у Навчально-науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого.

Метод професійного проєкту варто розглядати як «... спосіб досягнення дидактичної цілі через детальну розробку визначеної наперед та узгодженої із викладачем проблеми, що завершується реальним практичним результатом – публічною презентацією» [Белова 2023, с. 171]. Актуальність використання відповідного методу істотно зростає в умовах дистанційного або ж змішаного навчання, із усуненням проблем, які пов'язані із відсутністю безпосереднього контакту між здобувачами («живого спілкування») із психоемоційним змістом. Цей метод розрахований, насамперед, на роботу здобувачів (самостійно, індивідуально, у групі) із формулюванням ідей, постановкою проблеми, обговоренням її змісту та визначенням напрямків виконання, підготовкою та презентацією результатів. Це є цілком логічним у частині формування порівняльно-правових таблиць правничої термінології у різних мовах, пошуку

релевантних аналогів для правничих термінів, скорочень, фразових виразів для різних сфер правничої діяльності, для різних правових актів і презентації результатів, наприклад, британського та англійського юридичних перекладів, усталених словосполучень та їх використання при перекладі змісту правничих текстів, особливостей використання абревіатур у юридичних текстах та їх переклад тощо. Цей метод можна використовувати з огляду на те, що він передбачає активну позицію здобувача у навчанні, самостійне «моделювання ситуацій реального фахового спілкування», дозволяє закріпити знання, «змоделювати ситуацію успіху» [Белова 2023, с. 171] й вдосконалити компетентності юридичного перекладу. Цей метод цілком можна використовувати під час занять з тем щодо особливостей правничої термінології в актах приватного права, в актах публічного права, особливостей перекладу актів міжнародного права тощо. Він є цілком прийнятним при груповій роботі здобувачів (послідовний усний переклад членами групи) як послідовних дій, так і результатів роботи (презентації), є цілком виправданим (ефективним в аспекті ресурсного супроводу) у використанні при дистанційному, змішаному освітньому процесі, хоча й не втрачає таких якостей і при офлайн-навчанні.

Не менш корисним при викладанні зазначеної навчальної дисципліни є й використання «case study» із елементами моделювання різних правничих ситуацій. Конкретна правнича ситуація (як правничий документ, так і процесуальні дії або ж процедурні дії) пропонується для опрацювання, обговорення й пошуку оптимального варіанту вирішення. При цьому важливо зробити не тільки правильний (точний) переклад матеріалів конкретної справи, знайти нормативно-правовий акт, що регулює відповідне питання, із перекладом тих положень, застосування яких є доцільним для конкретної ситуації, можливо додатково здійснити пошук інтерпретаційних тематичних актів та їх переклад і, беззаперечно, моделювання підсумкового рішення (legal writing) із обґрунтуванням доцільності саме такого його змісту. Це дозволяє «...

аналізувати професійні правничі тексти у короткі строки, охоплювати великий обсяг професійної інформації ... розвивати комунікабельність, вдосконалювати компетентності правничого письма, правничої аргументації» [Белова 2023, с. 171] й правничого перекладу, бо дозволяє розширити словниковий запас правничої термінології, пошуку релевантного мовного аналогу, висловлювання на професійну тематику в умовах стислих термінових можливостей, урахування емоційного стану учасників відносин перекладу, в т.ч. й із «заміною токсичних слів», одночасну роботу із письмовими актами, із висловлюваннями професійного змісту (фактично охоплюючи й комунікацію, й стилістику, й риторичку, й правниче письмо, й психоемоційну складову відносин). Професійно-орієнтовані рольові ігри як « ... умовне відтворення її учасниками практичної фахової ситуації, що ... мотивує мовленнєву діяльність» [Белова 2023, с. 171], можуть доповнити перекладацьку діяльність. Варто згадати відомі рольові ігри у рамках moot court Центру німецького права Київського національного університету імені Тараса Шевченка періоду 2016-2019 р.р., не менш відомі аналоги й Центру німецького права Національного авіаційного університету періоду 2020-2021 р.р. і, беззаперечно, зразкову практику проведення рольових ігор у рамках moot court за участі правничих шкіл львівського національного університету імені Івана Франка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Запорізького національного університету та Школи німецького й адміністративного права Казахського державного університету імені Максута Нарикбаєва і Регенбурзького університету у 2023-2024 р.р. Під час рольових ігор (судове засідання, адміністративно-процедурна дія, нотаріальне провадження, виконавче провадження тощо) відбувається не тільки поглиблення професійних знань здобувачів-правників, їх професійно-орієнтоване спілкування, але й підвищується зацікавленість та вмотивованість їх до «занурення» у специфіку професійної діяльності. Використовуючи рольову гру, можна запропонувати здобувачам-правникам, наприклад, модель «міні-версію»

(«лайт-версію») із виокремленням в якості окремого учасника будь-якого процесуального (процедурного) провадження перекладача, який буде професійно супроводжувати тих осіб, які не володіють мовою, якою здійснюється провадження. Це дозволяє забезпечити переклад всіх документів відповідного провадження, а також здійснити усний синхронний або ж послідовний переклад. Більше того, рольова гра дозволяє з'ясувати додатково особливості процесуального (процедурного) статусу перекладача, із набором всіх його елементів (в т.ч. й відповідальності за неналежне виконання обов'язків, за відмову від перекладу), а також професійно-етичні вимоги до перекладача у сфері права. Ігрова технологія передбачає кількостадійність (кількаетапність), із підготовкою (формування сценарію, плану, опису гри, розподілом ролей та їх характеристикою), поясненням гри (вибір проблемної фахової ситуації, режим гри), проведенням, аналізом, рефлексією, оцінкою, самоаналізом та рекомендаціями [Jarad 2009; Белова, 2023, с. 171], що дозволяє не тільки продемонструвати здобувачам-практикам свої компетентності, але й здійснити моніторинг «якості» зробленого ними перекладу, сформулювати рекомендації щодо подальших дій, надати можливість здобувачам-правникам особисто й у групах визначити рівень «якості» правничого перекладу, виокремити проблемні питання тощо.

Рольові ігри є одним із різновидів імітаційних методів особистого професійно-орієнтованого навчання, поряд з якими можна при вивченні навчальної дисципліни «Юридичний переклад» також використовувати: метод інсценування, метод інциденту, метод конфлікту тощо. Якщо ж мову вести саме про «ігри» (у назві), то такими також можуть бути ділові, управлінські, ситуаційні ігри того. Не варто забувати і про професійно-орієнтоване інтерв'ювання або ж інтерв'ювання правника, із одночасним синхронним або ж послідовним усним перекладом як одним із «базових» комунікативно-значущих методів навчання, із варіюванням як інтерв'юєрів-правників, так і предмету

інтерв'ювання – різних аспектів професійної правничої діяльності. Альтернативою йому можуть бути й «спеціальні комунікативні методи», як-то: Сократів-діалог, правило Гомера, «займи-позицію», PRES-формула «Дерево рішень» тощо) [Тягнирядно 2022, с. 208].

Цілком можливо вести мову про сформовану практику правничих шкіл стосовно використання моделі «максі-версії» («хард-версії») із перекладом всіх складових відповідного провадження. Це може бути синхронний усний переклад, а також письмовий переклад всіх процесуальних (процедурних) документів. Не можна недооцінювати значення рольових професійно-орієнтованих ігор, оскільки вони «... дозволяють зробити сам процес навчання цікавим, знімають психологічну втому (що в умовах правового режиму воєнного стану й освітнього процесу у дистанційному або змішаному форматі набуває особливого значення), мобілізує до навчання, ... наближує процес спілкування (а отже й перекладу) до природного спілкування» [Белова 2023, с. 172] у сфері права. Вони урізноманітнюють освітній процес, роблять його «... захоплюючим, адже під час рольових ігор учасники виступають суб'єктами ігрового процесу, його активними творцями» [Матієнко 2022, с. 157], «... без жорсткої системи оцінювання, яку на собі відчуває здобувач, бо це все ж таки гра» [Матієнко 2022, с. 157]. Рольові ігри фактично є формою «перевтілення» здобувачів у правників й сприймаються ними як «правнича професійна діяльність». Можна погодитися із тим, що «кожен здобувач (гравець) фактично виступає як частина професійного оточення й демонструє шаблон, в рамках якого він може спробувати свою власну і групову поведінку» [Матієнко 2022, с. 158].

Як свідчить аналіз освітніх практик вітчизняних правничих шкіл, не варто забувати й про використання фахових онлайн-технологій, інтернет-технологій, із максимальним «зануренням» здобувачів-правників у «світ фахових навчальних ресурсів». Це може бути навчальна онлайн-платформа HELP, про що вже зазначалося у роботі, й тематичні ресурси якої можна використовувати як

«базовий» матеріал для письмового перекладу, тестові завдання – для моніторингу рівня набуття (вдосконалення) компетентностей перекладу, а відеоматеріали – для усного синхронного або ж послідовного перекладу тощо. Сформована база відеоматеріалів (виступи відомих адвокатів, судові промови, «зразкові» промови прокурорів з різних країн світу, уривки записів судових засідань тощо) є дієвою базою для використання як під час аудиторних занять зі здобувачами-правниками, так і для самостійної їх роботи (узагальнений переклад, діалогове спілкування тощо), для атестації рівня компетентностей здобувачів-правників (поточної та підсумкової). Досить поширеною також варто вважати у вітчизняних правничих школах практику використання відеозаписів юридичних (процесуальних, процедурних) дій за участі різних осіб для перекладу під час спілкування із викладачем та групою в аудиторному форматі («ланцюговий» переклад, переклад-аналіз, «робота над помилками»), про що зазначали учасники (представники Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Донецького державного університету внутрішніх справ, Запорізького національного університету, Університету митної справи та фінансів) Всеукраїнського освітнього проекту «Незламні правничі школи України» у 2024 році. Максимально повним можливе використання під час викладання відповідної навчальної дисципліни найпоширеніших онлайн-навчальних платформ, щоправда, із акцентом на фахову специфіку, а саме: Kahoot, Quizlet, ProProfs Quiz Maker, Google Forms, Socrative, Edmodo, Quizizz, Formative, Exam.net, Poll Everywhere, Hot Potatoes, Mentimeter тощо. Переваги у використанні таких платформ зумовлені тим, що вони «... надають об'єктивну оцінку рівня знань здобувачів, бо використовуються стандартизовані методи оцінювання ... оперативно дозволяють отримати результати оцінювання ... й навіть простежити прогрес здобувачів у навчанні ... із слабкими місцями й перевагами ... забезпечують їх доступність у будь-який час і будь-якому місці» [Заярна 2023, с. 111], а також дозволяють забезпечити об'єктивність оцінювання,

бо усувається «людський фактор» й «контактний вплив». На це звертають увагу й зарубіжні колеги, які досліджують відповідні питання вже протягом тривалого часу [Brockman 2017; Chroma, 2016; Horton 2003; Capone 2016; Udina 2015; Larad 2009; Sari 2020].

Формуванню стійкої мотивації до вдосконалення компетентностей юридичного перекладу у здобувачів-правників, розширення термінологічного фахового апарату, формування навичок та вмій оперативного пошуку мовного аналогу, максимальної орієнтації до надання «якісного» перекладу, без «дефектів» щодо змісту та значення тексту також сприяють, наприклад, веб-вести (інша назва «метод лабіринту дій») як «... завдання, що передбачають навігацію різними сайтами ... для пошуку відповідей» [Бєлова 2023, с. 172], із кількастадійною послідовністю дій щодо формування проблеми (наприклад, пошук британського аналогу слова «cell») для забезпечення перекладу юридичного документу з американської на британську мови, пошукової роботи (що, фактично, формує основний зміст виконання завдання) й оформлення результатів (порівняльні термінологічні правничі таблиці відповідностей), підведення підсумків та рефлексії. Це повною мірою можна практикувати із використанням текстів актів міжнародного законодавства (офіційними мовами) й офіційних перекладів цих актів (наприклад, на сайті Міністерства юстиції України). Не менш важливим є використання «... онлайн-граматики та словників для перекладу спеціальних термінів ... завдяки чому переклад стає не лише засобом отримання професійної інформації, що істотно розширює простір фахових знань, а й засобом типологічного вивчення мов ... й додатково впливає на розуміння національно-культурної своєрідності мов» [Зубенко 2020, с. 96], дозволяє з'ясувати особливості формування правничої мови певної країни, своєрідність останньої у порівнянні, наприклад, із рідною мовою здобувачів-правників.

Відповідні технології цілком можливо використовувати для симуляції судових, слідчих дій, для дискусій на професійні теми в Internet-просторі, із перекладом їх. Відповідні технології цілком можуть бути рекомендовані здобувачам-правникам як для самостійної роботи, так і як частина аудиторної роботи (наприклад, моделі Flex, OnlineLab, Self-blend, OnlineDriver) [Minor 2002; Зубенко 2020, с. 97], із різним розподілом часу для самостійної, аудиторної роботи та різними формами комунікативних відносин із викладачем (наприклад, тільки консультації, доповнення до онлайн-навчання, відпрацювання складних тем, тестування з аналізом результатів тощо).

Цілком доречним, що знову ж підтверджує аналіз освітніх практик вітчизняних правничих шкіл, є використання при вивченні відповідної навчальної дисципліни ресурсів «мовних лабораторій», «мовних фахових центрів», перевагою яких є « ... здатність створювати мовне середовище ... завдяки використанню аудіо, відео та інтерактивних матеріалів, здобувачі «занурюються» в мовну атмосферу, що дозволяє їм відчувати себе, ніби вони перебувають у країні, де вивчається мова» [Озарчук 2024, с. 359], й можна доповнити – «занурюються» у правничу професійну діяльність, її різновиди у відповідних країнах світу. Відповідні мовні лабораторії (центри), завдяки інструментарію, а також тематичній співпраці із зарубіжними правничими школами (наприклад, юридичний факультет Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара і Університет Сассексу (Велика Британія), юридичний факультету Запорізького національного університету і Університет Дарема (Велика Британія) забезпечують можливості для здобувачів-правників « ... спілкуватися із носіями мови (правниками-носіями мови) завдяки відеоконференціям, інтерактивним вправам, спеціальним платформам для обміну мовленнєвими навичками» [Озарчук 2024, с. 359]. Таке спілкування є не тільки системним, а й професійно-орієнтованим, дозволяє поглибити й урізноманітнити словниковий тематичний запас, безпосередньо працювати із

правничими документами (із пошуком вітчизняного аналогу), забезпечувати налагодження безпосереднього діалогу із правниками-носіями мови під час процесуальних, процедурних дій або ж за їх підсумками. Таке використання інструментарію мовних лабораторій (центрів) може бути безпосереднім («живе фахове спілкування»), а також, із використанням відео-, аудіозаписів фрагментів вищезазначених дій (судові дебати, промова адвоката, взаємовідносини водія автотранспортного засобу і патрульного поліцейського, клієнта і нотаріуса під час засвідчення факту перебування особи у певний час у певному місці, відносин клієнта і адміністратора Центру надання адміністративних послуг або ж зарубіжного його аналогу тощо). Завдання може полягати у здійсненні відповідного фахового перекладу промов всіх учасників правовідносин, правових документів, із аналізом «якості» перекладу, в т.ч. й збереження сутності та значення документу, релевантності використання правничої термінології, оперативності перекладу тощо. Правник-носіє мови може залучатися (а може бути використана й модель «колективної участі» таких суб'єктів) для того, щоб надати певні консультації щодо перекладу (усного, письмового) в цілому, особливостей тексту для перекладу, термінологічного інструментарію, виокремити типові помилки, які зустрічаються під час перекладу, та їх «впливу» на результат такого перекладу, що для правничої діяльності є важливим. Окрім консультативної ролі, вони також можуть виступати в якості експертів «якості» перекладу, із поточним моніторингом результатів успішності здобувачів та підсумковою атестацією результатів вивчення відповідної навчальної дисципліни. Роль і значення мовних лабораторій (центрів) полягає не тільки в тому, що вони орієнтують здобувачів-правників на формування (вдосконалення) іншомовної професійної правничої компетентності, а й безпосередньо виступають (відіграють роль) «майданчиків» для професійного тематичного спілкування із правниками-носіями мови, посилюючи спеціалізацію зазначеної компетентності (як щодо різновидів правничої діяльності, так і щодо професійної

діяльності представників правничої професії), надаючи додаткові ресурси для роботи із аудіо, відеоматеріалами професійного спрямування, для безпосереднього спілкування із правниками-носіями мови із різних країн (урахування мовних правничих аналогів), для організації та проведення тематичних комунікативних заходів, із усним та письмовим перекладом тощо. Використання мовних лабораторій (центрів) як структурних підрозділів у правничих школах або ж університетах, в структурі яких є правничі школи, сприяє не тільки можливості системного використання їх в освітньому процесі із методичним забезпеченням останнього (як приклад, підготовлена серія білінгвальних словників правничої термінології (Українсько-англійський та англо-український словник правничих термінів, Українсько-німецький та німецько-український словник правничих термінів, Українсько-французький та франко-український словник правничих термінів, Українсько-польський та польсько-український словник правничих термінів) – у рамках співпраці мовних фахових центрів - структурних підрозділів Центру німецького права, Центру польського права Запорізького національного університету та Університету у Вроцлавеку й Регенсбурзького університету. Використовувати відповідні словники цілком доречно разом із зарубіжними аналогами [Law 2022].

Наявна й практика підготовки посібників з автентичними професійно-орієнтованими матеріалами, вправами тощо (наприклад, практика Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у співпраці із Дослідницькою службою Верховної Ради України та іноземними партнерами останньої). Для юридичного перекладу характерними є особливості, обумовлені тим, які завдання постають перед правниками-перекладачами. Для останнього важливо не тільки відповісти на запитання «Текст оригіналу та текст перекладу – де межа повного співпадіння, а де можливі варіації?». Важливо зрозуміти текст оригіналу і передати таким чином, щоб було не тільки зрозуміло засобами іншої мови, але й не було втрачено зміст тексту

оригіналу. З акцентом на це, посібники, словники, збірки тематичних вправ мають бути підготовлені таким чином, щоб урахувати зазначені особливості перекладу («перекладацькі стратегії»), із «... особливостями та складнощами лексико-граматичного, стилістичного характеру у сучасному юридичному дискурсі» [Радецька 2021, с. 146].

Це важливо й для підвищення іншомовної професійної компетентності здобувачів-правників в цілому (впродовж всього періоду навчання, в т.ч. на освітньо-науковій програмі 081 Право та у докторантурі), формуванню міжкультурного розуміння, розвитку міжнародних професійних зав'язків (як на рівні «здобувачі-здобувач», «здобувач-викладач», «здобувачі-правник носій мови», так й на рівні «викладач-викладач», «викладач-правник носій мови»), підготовці здобувачів-правників до глобального ринку правничої праці (в умовах інтернаціоналізації та європеїзації правничого простору), а також привабливості самих вітчизняних правничих шкіл для зарубіжних партнерів (і не тільки у форматі «гостьового дослідника», «гостьового лектора», а й системної співпраці, із використанням ресурсів мовних лабораторій, центрів, освітніх програм з подвійним дипломом тощо).

Отже, для ефективного забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад», як дозволив засвідчити аналіз освітніх практик вітчизняних правничих шкіл, важливо використовувати, насамперед, компетентнісно-орієнтовані технології та методи із «зануренням» здобувачів не тільки у професійний мовний простір, але й активізацією їх безпосередньої участі у різних моделях комунікації. Ефективним є міксоване використання всього розмаїття таких технологій та методів, із акцентом на унікальний ресурс кожного із них – професійних дебатів (дискусій), професійного (професійно-орієнтованого) проекту, «case study», професійно-орієнтованих рольових ігор та інших ігрових варіацій (ділових, управлінських, ситуаційних тощо) та імітаційних методів (інсценування, інцидент, конфлікт,

інтерв'ювання тощо), використання фахових онлайн-технологій, онлайн-навчальних платформ, а також мовних фахових лабораторій (центрів) у структурі вітчизняних правничих шкіл із активним використанням методологічного інструментарію їх зарубіжних партнерів.

ВИСНОВКИ

За підсумками виконання роботи сформульовані наступні висновки:

1. З'ясовано, що нормативний аспект іншомовної професійної підготовки правників є кількарівневим, включає законодавчий, підзаконний та локальний рівень. Кожен з цих рівнів передбачає різний обсяг регламентації – від узагальненого закріплення основних засадничих положень (локальні акти ЗВО) й до детальної регламентації обов'язкової іншомовної спроможності як умови допуску до професійної діяльності (законодавчий рівень) і, беззаперечно, фіксація загальних, спеціальних (фахових) компетентностей перекладача (підзаконний рівень). Спостерігається певна тенденція – посилення спеціалізації правового регулювання відносин іншомовної професійної підготовки правників саме на рівні підзаконних актів, у т.ч. й актів МОН України, щоправда, із різним ступенем імперативності змісту таких актів (від «жорстких» актів (Стандарт вищої освіти) й до «м'яких» актів (листи МОН України «Про впровадження підготовки здобувачів з юридичного перекладу»).

2. Доведено, що доктринальний вимір дослідження іншомовної професійної правничої компетентності є полігалузевим, полівекторним, що зумовлено унікальністю відповідного різновиду компетентності. Пропонується умовне виокремлення декількох «базових» напрямків доктринального дослідження її ресурсу, а саме:

а) як предмету педагогічних (різноваріативність поділу за спеціальностями) наук із акцентом на спрямованість цього різновиду іншомовної компетентності, зв'язок із специфікою правничої діяльності та обґрунтуванням обумовленості процесу формування та вдосконалення такої компетентності правника викликами правничого професійного простору, адаптованого до вимог реального часу; із дослідженням ролі і значення у формуванні та вдосконаленні

такої компетентності (із виокремленням її елементів, рівнів тощо) педагогічних умов, педагогічного інструментарію тощо. Завдяки різному ступеню «занурення» у проблематику дослідження, безпосередню сферу експериментальної активності, цей напрямок є полігалузевим, полівекторним, із суттєвими кількісними показниками результативності, однак визначено різноваріативність їх «наукової цінності та привабливості».

б) як предмет дослідження вчених-правників, із домінуванням погляду на професійну орієнтованість такої компетентності, зумовленість її змісту, рівня запитання реального професійного правничого простору й акцентом уваги на окремі галузеві особливості або щодо сфер правового регулювання, або ж видів правничої діяльності. Не зважаючи на визнання її комплексного, міждисциплінарного характеру, все ж таки «домінуючими» є результати правових досліджень, присвячені переважно когнітивному та діяльнісному аспекту іншомовної професійної компетентності правника, із посиленою спеціалізацією стосовно певного виду професійної правничої діяльності особи;

в) як предмет дослідження інших наук, із, переважно, вузькоспеціалізованим аналізом або окремих елементів, критеріїв іншомовної спроможності професійної компетентності правника, або «зовнішнього впливу» на формування останньої, із залученням різних суб'єктів.

Все це підтверджує тезу про доцільність комплексного, системного, міждисциплінарного (міжгалузевого) дослідження феномену іншомовної професійної підготовки правника задля з'ясування реального її ресурсу та унікальності; суто галузевий (вузькоспеціалізований) підхід не дозволяє досягти результату, обумовлюючи «дефектність» не тільки розуміння її ролі і значення для професійної компетентності правника, але й всього процесу її формування та вдосконалення у ЗВО та у подальшій професійній діяльності фахівця у правничій сфері.

3. Доведено, що сформовано розмаїття практик формування та вдосконалення іншомовної компетентності здобувачів-правників у правничих школах України, із забезпеченням системності та професійної орієнтованості всього освітнього процесу на всіх рівнях вищої освіти. Поряд із «базовими» («мінімальними») практиками, із акцентом, насамперед на загальнообов'язкові мовні освітні компоненти, мінімум мовних дисциплін вільного вибору здобувачів й популяризацію активностей у форматі неформальної (інформальної) освіти, правничі школи пропонують і «просунуті», а інколи навіть «зразкові» (з елементами новаційності) практики, із поглибленою загальною іншомовною підготовкою, посиленням її професійної орієнтованості, максимальною популяризацією та забезпеченням формування здобувачами індивідуальної освітньої траєкторії за рахунок вибору фахових освітніх компонентів, викладання яких забезпечується іноземною мовою, участі у програмах міжнародної академічної мобільності, а також навчання на іншомовних освітніх програмах, у т.ч. і програмах подвійного диплому у співпраці з іноземними закладами освіти. Розмаїття наявних практик правничих шкіл обумовлене різним рівнем спроможності останніх забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців для професійної діяльності в умовах нових викликів правничого простору.

4. Обґрунтовано, що змістовне наповнення навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад», з урахуванням особливостей відповідного різновиду галузевого перекладу, має поєднувати «мовну» та «правову» складові, практикоорієнтованість (у розрізі тем, модулів) й, з огляду на орієнтацію на здобувачів-правників зазначена навчальна дисципліна може бути запропонована на третьому-четвертому роках першого (бакалаврського) або ж на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у правничих школах України. Серед тем варто запропонувати: 1. Вступ. Англійська (інший аналог) мова у сфері права. 2. Граматичні характеристики юридичного дискурсу: морфологія і синтаксис. 3. Структурно-семантичні

аспекти юридичного перекладу. 4. Прагматично-стилістичні особливості юридичного дискурсу. 5. Британський та американський варіанти англійської мови у сфері права. 6. Юридична термінологія та особливості її перекладу. 7. Особливості перекладу текстів актів міжнародного та національного права. 8. Ділове правниче професійне спілкування. Синхронний та послідовний переклад у сфері права. 9. Письмовий юридичний переклад. Особливості перекладу юридичних документів. 10. Аудіовізуальний юридичний переклад. Використання інформаційно-технологічних інструментів у юридичному перекладі.

Враховуючи змістовну практичну спрямованість відповідної навчальної дисципліни в цілому, логічним є розподіл всіх годин обсягу викладання на: лекційні години, практичні заняття, самостійну роботу у розрізі: 1/4 - 2/4 – 1/4 й із заліком як формою підсумкової атестації.

5. Доведено, що для забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад» оптимальною, з огляду на специфіку самої дисципліни, є «базова» кадрова модель, сформована завдяки одночасному залученню двох викладачів («бінарна» модель), а саме: викладача-філолога і викладача-правника, із розподілом між ними відповідно «мовної» та «правничої» складових змісту. Для забезпечення фахової практикоорієнтованості, «занурення» у фахову сферу, доводиться, що доцільним вбачається «ускладнення» вищезазначеної кадрової моделі «факультативним» елементом, яким може бути або «внутрішній варіант» – правник-перекладач із досвідом роботи із закордонними клієнтами, міжнародними правничими компаніями або ж т. зв. «зовнішній варіант» – представник зарубіжної правничої школи-носій іноземної мови або ж зарубіжний експерт у галузі права-носій мови. Як альтернативна й обов'язково виняткова модель («кадровий голод» в умовах надзвичайних подій, воєнного стану тощо) кадрового забезпечення може бути «мономодель», завдяки залученню до викладання відповідної навчальної

дисципліни викладача-правника з освітою філолога й обов'язково з досвідом перекладацької діяльності у сфері права.

6. Запропоновано висновок про те, що для ефективного забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад», як дозволив засвідчити аналіз освітніх практик вітчизняних правничих шкіл, важливо використовувати, насамперед, компетентнісно-орієнтовані технології та методи, із «зануренням» здобувачів не тільки у професійний мовний простір, але й з активізацією їх безпосередньої участі у різних моделях комунікації. Ефективним є міксоване використання всього розмаїття таких технологій та методів, із акцентом на унікальний ресурс кожного із них – професійних дебатів (дискусій), професійного (професійно-орієнтованого) проєкту, «case study», професійно-орієнтованих рольових ігор та інших ігрових варіацій (ділових, управлінських, ситуаційних тощо) та імітаційних методів (інсценування, інцидент, конфлікт, інтерв'ювання тощо), використання фахових онлайн-технологій, онлайн-навчальних платформ, а також мовних фахових лабораторій (центрів) у структурі вітчизняних правничих шкіл, із активним використанням методологічного інструментарію їх зарубіжних партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-081-pravo-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>(Дата звернення: 03.12.2024 р.)
2. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 643. <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38176>(Дата звернення: 03.12.2024 р.)
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 31 липня 2023 року № 924. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20stand>(Дата звернення: 03.12.2024 р.)
4. Про застосування англійської мови в Україні : Закону України від 4 червня 2024 року № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
5. Про підготовку фахівців з юридичного перекладу: Лист МОН України від 12.01.2023 року № 1/484-23.
6. Про підготовку фахівців з юридичного перекладу: лист МОН України від 04.11.2024 року № 1/20548-24
7. Стратегія Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» на 2023-2027 р.р. URL: https://edu.forlan.org.ua/doc/Стратегія_розвитку_Горлівського_інституту_іноземних_мов_01_08_2022.pdf (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

8. Концепція розвитку викладання, вивчення та використання іноземних мов здобувачів вищої освіти, НПП в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2024/Kontseptsiiia_rozvytku_vykladannia_vyvchennia_ta_vykorystannia_inozemnykh_mov_ZVO.pdf (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

9. Стратегія багатомовної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стуса на 2023-2028 р.р. URL: <https://kaf.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/89/2023/08/stratetiia-bahatomovnoi-osvity-universytetu-na-2023-2028-rr.pdf> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

10. Стратегія багатомовної освіти Запорізького національного університету на 2023-2027 р.р. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.znu.edu.ua/docs/2023/strateg__ya_bahatomovnoyi_osv__ti_znu_na_2023-2027_rocki.pdf (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

11. Стратегія інтернаціоналізації Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на 2022-2027 р.р. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/strategiya-internacjonalizacziyi-2022-1.pdf> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

ІНША ЛІТЕРАТУРА

12. Агапова О. В. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування у сфері юстиції України в умовах європейської інтеграції: : реф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07, Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2024. - 36 с.

13. Белова В. В. Формування іншомовної компетентності у студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. Вип. 86. С. 169–173. URL:

<http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2023n86/169.pdf>.

(Дата звернення: 03.12.2024 р.)

14. Бондарчук Ю. А. Інноваційні стратегії іншомовної підготовки студентів: аналіз мотиваційних чинників та ефективних підходів. *Академічні студії. Сер.: Педагогіка*. 2024. Вип. 2. С. 3–11. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2021/AS/AS2024v2/3.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

15. Вайноренс І. П. Ділова гра як метод формування іншомовної компетенції студентів юридичних спеціальностей. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 2 (18). С. 110–114.

16. Все, що ви хотіли знати про юридичні переклади https://protocol.ua/ua/vse_shcho_vi_hotili_znati_pro_yuridichni_perekladi/ (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

17. Гріднева Л. М. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2010. 20 с.

18. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Л., 2000. 19 с.

19. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 20 с.

20. Дуднік Г.С., Оришич Д. Л. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. т. 5. С. 56–58.

21. Желясков В.Я. Труднощі й особливості перекладу текстів, що належать до галузі права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 18. т. 2. С. 126-128.

22. Заярна І. С. До питання оцінювання рівня сформованості мовних навичок під час онлайн навчання іноземної мови студентів-правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. Вип. 88. С. 108–112. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2023n88/108.pdf>.

(Дата звернення: 03.12.2024 р.)

23. Заярна І. С. Особливості застосування компетентнісного підходу до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю. *Вісник Запорізького національного університету. Сер. : Педагогічні науки/ редкол.: Г.В. Локарева (голов. ред.) та ін. Запоріжжя*, 2016. № 2(27). С. 41–47. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/pedagogichni/Vestnikped2016n2/8.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

24. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер.: Лінгвістика і літературознавство*. 2010. Вип. 23, ч. 2. С. 535–542

25. Зотова-Садило О. Ю. Соціально-педагогічні аспекти підготовки майбутніх фахівців правничої сфери до професійного спілкування іноземною мовою. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 3(39). С. 62–68. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/pedagogichni/Vestnikped2021n3/62.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

26. Зубенко В. О. Інноваційні аспекти викладання іноземної мови для майбутніх юристів в умовах змішаного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 75, т. 1. С. 94–98. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2020/scachano/NCHDRAG/NCHDRAG2020n75v1/94.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

27. Іовенко О. Що таке юридичний переклад. <https://everest-center.com/shho-take-yurydychnyj-pereklad/> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

28. Клим'юк О. Тонкощі юридичного перекладу за допомогою САТ: адвокат Олег Клим'юк <https://www.hsa.org.ua/blog/tonkoshhi-iuridicnogo-perekladu-za-dopomogoiu-sat-advokat-oleg-klimiuk> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

29. Колюшева О. С. Англійська адміністративно-правова термінологія в адміністративному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 18 с

30. Коротка, Н. В. Проблема синонімії в перекладі юридичних текстів англійської мови під час навчання студентів немовних вишів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 79. т. 1. С. 119–123.

31. Краснова Н. В., Бабак Г. С., Сорокіна Г. М. Оптимізація системи навчання іноземної мови курсантів закладів вищої освіти МВС. *Вісник Запорізького національного університету*. Сер.: Педагогічні науки / редкол.: Т. Я. Довга (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. № 3(36), ч. 2. С. 190–195. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/pedagogichni/Vestnikped2020n3ch2.pdf/28.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

32. Курах Н.П., Труцуненко І.І., Рейчиць Т.В. Лексичні трансформації у перекладі юридичних текстів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика. 2022. № 4 ч. 1. том 33 (72). С. 130-135.

33. Ліннік Л. Що таке юридичний переклад? URL: <https://profpereklad.ua/shho-take-juridichnij-pereklad/>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

34. Максимова А. Я., Слівінська Н. А. Роль мовної підготовки під час підготовки спеціалістів юридичного спрямування: державно-управлінський аспект. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 28. С. 81–84.

URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/PUAU/PUAUv28/81.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

35. Матієнко О., Буцацька С. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей засобами рольових ігор. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 65. С. 154–166. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2020/scachano/SiT/SiT2022v65/154.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

36. Маценко Л. О. До проблеми вивчення іноземних мов із метою формування професійної компетентності майбутнього правознавця. *Компетентність особистості в контексті сучасних соціальних трансформацій* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (28 лютого 2014 р.) / редкол.: О. П. Бушан, О. Р. Дашковська, С. В. Куцепал та ін. Полтава, 2014. С. 281–283.

37. Наріжна Л. М. Особливості професійної іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей. *Нова філологія* : зб. наук. пр. / редкол.: Г. І. Приходько (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2021. № 82. С. 193–197. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/Novfil/Nf2020n82/193.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

38. Науменко А. А. Модернізація іншомовної підготовки студентів в умовах дистанційної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 76, т. 2. С. 137–141. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2021n76v2/137.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

39. Неженець Е. В. Основні тенденції розвитку традиційних засобів навчання іноземній мові студентів юридичних спеціальностей та використання нових і інформаційно-комунікативних технологій. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 242–245.

40. Одінцева О., Балтремус В. Проблеми формування іншомовної професійної компетентності здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71, т. 2. С. 303–307. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2024v71t2/303.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

41. Озарчук І., Костик Є. Формування іншомовного освітнього середовища в умовах ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 73, т. 2. С. 356–362. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2024v73t2/356.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

42. Орлова Н. В., Шевровська Н. В. Психолого-педагогічні умови формування іншомовної компетенції студентів. *Проблеми сучасної психології*. 2021. № 2(21). С. 57–64. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/psp/psp2021v2/57.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

43. Павлов В. О. Специфіка юридичної термінології у реалізації компетентнісного підходу під час вивчення англійської мови. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 5. С. 124–127. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2021/EFP/EFP2024n5/124.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

44. Перебийніс Ю. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі іншомовної підготовки майбутніх бакалаврів права. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71, т. 2. С. 314–319. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2024v71t2/314.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

45. Полякова Г. П. Контекстний підхід у викладанні іноземних мов як чинник формування конкурентос-проможності майбутніх юристів. *Наука і освіта*. 2015. № 6. С. 110–114. URL:

<http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/nio2015v6/23.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

46. Радецька С. Юридичний дискурс та переклад: вплив сучасних тенденцій на встановлені норми. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. т. 7. С. 142 – 147.

47. Радишевська О.Р. Європеїзація адміністративного права України: питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 34 с.

48. Рахімова О.К., Лебедева Л.Е. Особливості професій галузевого перекладача. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 21. т. 2. С. 189-193.

49. Решитько А., Самойлова Ю., Довгополова Г. Стратегії навчання іноземним мовам майбутніх юристів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 62, т. 2. С. 279–284. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2023v62t2/279.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

50. Сахно М. Роль викладача у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищого навчального закладу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Педагогіка*. 2017. № 1. С. 79–82. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2019/scachano/VKNUP/VKNUP2017n1/79.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

51. Сергєєва Г. Технічні інновації в організації самостійної роботи студентів-юристів під час вивчення курсу англійської мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43, т. 3. С. 201–206. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2021t3v43/201.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

52. Сизонова С. Педагогічні основи іншомовної підготовки студентів на основі інтегративно-розвиваючого підходу в процесі навчання іноземних мов.

Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 73, т. 3. С. 306–312. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/APGN/APGN2024v73t3/306.pdf>.

53. Тягнирядно Є. В. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2022. Вип. 85. С. 206–211. URL:

<http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2022n85/206.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

54. Федоренко Ю. Сучасні практики у формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика*: кол. монографія за матеріалами Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Полтава, 14 травня 2020 р.) / за наук. ред. Н. Сизоненко. Київ, 2020. С. 246–251.

55. Фідяєва Т., Рибалко Л. Виявлення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців у процесі педагогічного експерименту. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи.* 2024. Вип. 62. С. 66–79. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2020/scachano/zntndr/zntndr2024v62/66.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

56. Ходаковська О. Особливості англomовного юридичного дискурсу та особливості його перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2014. № 10. Том 2. С. 164-167.

57. Хребтова В. В. Впровадження інтерактивних технологій навчання іноземних мов у полікультурній освіті майбутніх фахівців юридичної галузі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2019. Вип. 63, т. 1. С. 83–87. URL:

<http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2019n63v1/83.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

58. Чернявський Б. Р. Сутність іншомовної компетентності майбутнього фахівця. *Вісник Запорізького національного університету. Сер.: Педагогічні*

науки/ редкол.: Г.В. Локарева (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2017. № 2 (29). С. 142–148. URL:

<http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/pedagogichni/Vestnikped2017n2/26.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)

59. Яворська Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2018. 20 с.

60. Brackman J. M., Fleerackers F. Legal Conversation as Signifier. Cheltenham ; Northampton : Edward Elgar Publishing, 2017. P. 3–7.

61. Capone A., Poggi F. Pragmatics and law: Philosophical perspectives. Cham : Springer, 2016. 267 p.

62. Chroma M. Traps of English as a Target Language in legal Translation. Comparative legilinguistics. 2026. Vol. 26. P. 71–79.

63. Jarad N. I. The Effect of Communicative Competence on Classroom Interaction. International Journal of Arabic-English Studies. 2009. 10(1). URL: https://www.researchgate.net/publication/264723513_The_Effect_of_Communicative_Competence_on_Classroom_Interaction (дата звернення: 03.12.2024).

64. Law J., Martin E. A. A Dictionary of Law (10 ed.) / Edited by : J. Law. Oxford : Oxford University Press, 2022. 532 p.

65. Minor J. Incorporating service learning into ESOL programs. TESOL Journal. 2002. Vol 11 (4). P. 10–14.

66. Sari A., Iswahyuni D., Releki S., Sutanto. Google Forms as an EFL Assessment Tool Positive Features and Limitations. Premise Journal. 2020. Vol. 9, № 2. P. 231–250.

67. Udina N. Law education: Language and legal translation perspectives. Procedia-Social and Behavioral sciences. 2015. Vol. 214. P. 1134–1138.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти УМСФ**

Я, Коломоєць Тетяна Олександрівна,
студентка 2 курсу магістратури, форми навчання заочна,
факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин,
спеціальність 035 Філологія,
освітньо-професійна програма Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська,

адреса електронної пошти T_deputy@ukr.net

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
«Професійна іншомовна підготовка студентів-правників у рамках вибіркової
дисципліни «Юридичний переклад» відповідає вимогам академічної
доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України
«Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

- даю згоду на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
академічної доброчесності у будь-який спосіб, в тому числі за допомогою
Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

10 грудня 2024 року

Коломоєць Т.О.